

ΕΙΣ ΣΥΜΕΩΝΑ ΤΟΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΝ

Α' - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Δύο βίους τοῦ Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ ἔχομεν, γραφέντας ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀγιοποιήσεως αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος ἐγράφη ὑπὸ Μιχαήλ Ψελλοῦ: «Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφραστὴν κῦρ Συμεῶν» (σσ. 94 - 107), ἀκολουθεῖται δὲ ἀπὸ τὴν «Ἀκολουθία εἰς Συμεῶν λογοθέτην τὸν μεταφραστὴν» (28 Νοεμβρίου (σσ. 108 - 119)) Μ. Pselli Scripta Minora Ed. Kurtz - Fr. Drexl I, Milano 1936 (περαιτέρω: Scripta Minora I).

Ὁ δεῦτερος ἐγράφη ὑπὸ Μάρκου Εὐγενικοῦ: «Συναξάριον Συμεῶν Μεταφραστοῦ» (28 Νοεμβρίου. Νῦν ἡ μνήμη 9 Νοεμβρίου). Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά Συγγραμμάτια... ἐκδιδόμενα ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884, 4^ο, σσ. 125, ἐν σσ. 100β - 109β (περαιτέρω: Α. Π. Κεραμέυς, Ἀνέκδ. Ἑλληνικά).

2. Ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία περὶ Μεταφραστοῦ (δὴν ταυτίζει πρὸς τὸν χρονογράφον) παρὰ Κρομμύχερο - Σωτηριάδη, Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχνίας Α', 1897, σσ. 402 - 409, 728 - 734. Ὁ Κρομμύχερο ἀκολουθεῖ ἐν πολλοῖς τὰς ἀπόψεις τοῦ Βασιλιέφσκη (VGr. 2, 1895, σσ. 78 - 151).

3. Συνθετικὸν ἄρθρον, ὅπου ἐκτίθενται καὶ τὰ συναφῆ βιογραφικὰ καὶ ἀγιολογικὰ προβλήματα ἱστορικῶς, παρατίθεται δὲ καὶ ἡ βιβλιογραφία ὑπὸ J. Gouillard, Syméon Métaphraste, DTC 14 (μετὰ τὸ 1941), σσ. 2959 - 2971.

4. Ἐὰν ἄλλος ἀπὸ τὸν Λογοθέτην - Μεταφραστὴν εἶναι Συμεῶν Μάγιστρος ὁ χρονογράφος, πρβλ. J. Gouillard, DTC 14, 1941, σσ. 2962 - 2963. Αἱ περὶ τοῦ Μεταφραστοῦ μελέται καταγράφονται ὁμοῦ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν Συμεῶν τοῦ χρονογράφου ἐν Gyula Moravcsik, Byzantinoturcica I, Budapest 1942, σσ. 321 - 323 (βλ. σ. 323).

5. Σύγχυσις μεταξὺ Συμεῶν Μεταφραστοῦ καὶ Συμεῶν Σήθ ὑπὸ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Συμεῶν Λογοθέτης ὁ Μεταφραστής. Χρόνος τῆς ἀκμῆς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα, ΕΕΒΣ 8, 1931, σσ. 47 - 65. Ἐν σσ. 60 - 65 καταγράφονται τὰ ὑμνογραφικὰ ἔργα. Κρίσις τῆς

μελέτης ὑπὸ F r. D ö l g e r, BZ 32, 1932, σσ. 400 – 401. Τοῦ αὐτοῦ Σ ω φ ρ ο ν ί ο υ Ε ὕ σ τ ρ α τ ι á δ ο υ, Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, ΕΕΒΣ 10, 1933, σσ. 26 – 38. Δημοσιεύονται 17 ἐπιστολαὶ ἐν σσ. 30 – 38. Κρίσις τῆς μελέτης ὑπὸ F r. D ö l g e r, BZ 34, 1934, σσ. 401 – 402.

6. S. G. M e r c a t i, Versi di Niceforo Uranòs in morte di Simeone Metafraste, AB 68, 1950, σσ. 126 – 134 (ταυτίζει τὸν στιχομοχὸν πρὸς τὸν ἐπὶ Βασιλείου Β' περὶ τὸ 1000 ζήσαντα στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν, καὶ ἐκ τούτου χρονολογεῖ τὸν Μεταφραστήν).

7. Σημειῶ μελέτας σχέσιν ἔχουσας πρὸς τὸν βίον τοῦ Συμεῶν ἢ τὸν τρόπον τῆς «μεταφράσεως» τῶν παλαιότερων ἀγιολογικῶν κειμένων ὑπὸ τοῦ Συμεῶνος: N. J o r g a, Histoire de la vie byzantine, Bucarest 1934, II, σσ. 164 – 167. M. J u g i e, Sur la vie et les procédés littéraires de Syméon Métaphraste son récit de la vie de la Sainte Vierge, ΕΟ 22, 1923, σσ. 5 – 10. H. G r e g o i r e (L'image d'Edesse, Basile Ier. Terminus ante quem 944. Cryptoferratensis 971 – 976. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους), «Byzantion» VI, 1931, σσ. 486 – 490, ἰδίᾳ σσ. 488 – 490 ἢ σχέσις τοῦ συναξαρίου τῆς Ἁγίας Θεοκτίστης πρὸς τὸ ἔπος. Ὁ Μεταφραστὴς ἀντιγράφει σχεδὸν τὸν Νικήταν γράψαντα ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. P. V a n d e n V e n, La vie de S. Spyridon et Syméon Métaphraste, «Byzantion» XXII, 1952, σσ. 229 – 235. Ἐπιμένει ὅτι ὁ Συμεῶν κακῶς διεσκεύαζε τοὺς βίους. H. Z i l l i a c u s, Zur stilistischen Umarbeitungstechnik des Symeon Metaphrastes, BZ 38, 1938, σσ. 333 – 350.

8. Ἡ ἄποψις περὶ Μεταφραστοῦ καὶ τῶν σχετικῶν προβλημάτων τοῦ H i r p. D e l e h a y e, Les Ménologes Grecs, AB XVI, 1897, σσ. 311 – 329 (ἔπου I La collection de Métaphraste. II Les Ménologes antérieurs à Métaphraste).

9. Βασικὴ ἀγιολογικὴ ἐργασία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χειρογράφων ὑπὸ A. E h r h a r d, Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der Griechischen Kirche A, II Band, σσ. 306 (– 18 γενικὰ) – 709: Das Menologium Symeons des Logotheten gen. Metaphrastes.

Ἡ παρούσα μελέτη συνοπτικῶς ἀνεκοινώθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐπισημονικὴν Ἑταιρείαν τὴν 3ην Φεβρ. 1954.

Β' - ΤΙΤΛΟΦΟΡΙΑ

α') *Μεταφράστῃς ἢ Μεταφραστῆς ;*

Ἐφ' ἧς πρὸ ἑβδομήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν ὁ διάσημος Νεοέλληνας Γραμματικὸς Κωνσταντῖνος Κόντος¹ ἐδίδαξεν ὅτι ὀρθότερον εἶναι νὰ λέγωμεν μεταφράστῃς ἀντὶ μεταφραστῆς, ἀναδρομικῶς ἀπεδόθη ὁ παροξύτονος οὗτος τίτλος εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτικόν, λόγιον καὶ ἅγιον Συμμεῶνα Λογοθέτην τὸν μεταφραστὴν².

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Κόντος ἔγραψεν ὅτι ἀπαντᾷ τὸ μεταφράστῃς ἀλλὰ πῶς καὶ μεταφραστῆς (Τζέτζης κ.ά.), καθὼς καὶ παραφραστῆς ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ παραφράστῃς³, ἐσημείωσε δὲ καὶ τινὰς προχείρους εἰς αὐτὸν παραπομπάς. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι, προκειμένου περὶ τοῦ Συμμεῶνος, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ὀρθὸν ἀτικῶς, ἀλλὰ πῶς οὗτος ἐλέχθη καὶ ἐγράφη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ τῆς μετὰ ταῦτα λογίας παραδόσεως. Τὰ βυζαντινὰ δὲν εἶναι ἀτικά, ἀλλὰ διὰ τὸν μοναδικὸν αὐτὸν λόγον δὲν πρέπει καὶ νὰ διορθώνωνται. Καθ' ὅσον δὲ γνωρίζω οὐδαμοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ὁ Συμμεῶν ἐλέχθη μεταφράστῃς, πανταχοῦ δὲ μεταφραστῆς. Ἔστωσαν μαρτύρια τὰ κάτωθι ἐκ τῶν κωδίκων :

Cod. Barocc. 131 f. 76r : *Τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφραστὴν κῆρ Συμμεῶν*⁴.

Cod. Vatic. Gr. 567 f. 210r : *Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμμεῶν λογοθέτου τοῦ Μεταφραστοῦ*⁵.

Cod. Ottobon. Gr. 324 f. 193r : *Στίχοι τοῦ <Νικηφόρου> Οὐδρανοῦ πρὸς τὸν Συμμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν...*⁶.

Κῶδιξ ποτὲ Κοσινίτζης ἀριθ. 192 φ. 155β : *«Στιχηρὰ εἰς τὸν ἅγιον Συμμεῶν τὸν μεταφραστὴν»*⁷.

¹ Κ. Κόντος, Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις, ἐν Ἀθήναις 1882, σσ. 427 - 430.

² Πρὸβλ. Γ. Σωτηριάδην ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Κ. Κρουμπάχερ, Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχνίας Α', 1897, σ. 402 «Συμμεῶν μεταφράστῃς». Ὁ αὐτὸς Σωτηριάδης ὁμως καλεῖ αὐτὸν καὶ Μεταφραστὴν, αὐτόθι σ. 728 !

³ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 429.

⁴ Pselli, Scripta Minora I, σ. 94.

⁵ Pselli, Scripta Minora I, σ. 108.

⁶ S. G. Mercati, AB 68, 1950, σ. 130.

⁷ Ἀ. Π. Κεραμεύς, Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 98 (περὶ τοῦ κώδικος ΕΦΣΚ 17 παράρτ., σσ. 47 - 48 καὶ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σσ. 95 - 98. Ὁ Κεραμεύς ἐθεώρει τὸν κώδικα γραφέντα διὰ χειρὸς Μάρκου τοῦ Ἐφέσου).

(Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι) : «Συναξάριον Μηνὶ Νοεμβρίῳ κη', τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ»¹.

(Ὁμοίως ἐκ τοῦ συναξαρίου) : «ὡς ἐξ ἐκείνου τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὸν λαβεῖν τοῦ Μεταφραστοῦ, καθάπερ ἄλλο τι τῶν τιμίων ἐπίσημον»².

Προσθετεῖο ἀκόμη οἱ ἐξῆς τύποι ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ψελλοῦ :

Συμεῶνα τὸν Μεταφραστήν³. τοῦ Μεταφραστοῦ σου ταῖς παρακλήσεσι⁴. τοῦ Μεταφραστοῦ ταῖς ἱεραῖς, | κόρη, δεήσεσιν⁵.

Διατί δ' ἐκλήθη ὁ Συμεὼν μεταφραστῆς ἐξάγεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς ἀκολουθίας, ὅπου ὁ μὲν κανὼν ἔχει ἀκροστιχίδια (ἔμμετρον) :

Μέλπω σε τὸν γράψαντα τὰς μεταφράσεις⁶,

ἄλλοῦ δὲ λέγεται περὶ τοῦ ὁσίου : μεταφράσεις ὀνομάσθησαν οἱ λόγοι σου⁷, καί : Γραφαῖς ἐσχόλαζες | ταῖς θείαις, ὅσιε, | καὶ ἁγίων τοὺς βίους | ἰχνηλατῶν, | τούτων τὰ παθήματα | καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐξυμνεῖς | ταῖς σοφαῖς σου μεταφράσεσιν⁸. Λιὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Ψελλὸς ἐκάλεσε τὸν Συμεῶνα «τῶν λογογράφων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα»⁹.

Τέλος Μάρκος ὁ Εὐνενικός εἰς τοὺς ἐξῆς τρεῖς στίχους, ἐρμηνεύει τὸ αὐτό :

**Ὁ τοὺς βίους ζῶν ἐκφράσας τῶν ἁγίων*

τοῖς ἁγίοις σύνεσι λιπὼν τὸν βίον.

Εἰκάδι ὀγδοάτη Συμεὼν βίον ἐξεπέρησεν¹⁰.

β') Λογοθέτης καὶ μάγιστρος. Συγκλητικός.

Ἦδη τὸν ια' αἰ. ὁ Μ. Ψελλὸς ὀμιλεῖ συγχρόνως περὶ λογοθέτου καὶ μεταφραστοῦ : «Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν λογοθέτου τοῦ

¹ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 100β, σημ. 1.

² Αὐτόθι σ. 101.

³ Scripta Minora I, σ. 110, 23.

⁴ Αὐτόθι 113, 1.

⁵ Αὐτόθι 117, 18.

⁶ Αὐτόθι 110, 17.

⁷ Αὐτόθι 115, 15.

⁸ Αὐτόθι 112, 13 - 16.

⁹ Αὐτόθι 110, 10 (ἀπολυτίκιον).

¹⁰ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 100, οἱ τρεῖς οὗτοι στίχοι ἔπονται, κατὰ τὸ σύνηδες, τοῦ κατὰ τὸν ὄρθρον καὶ μετὰ τὴν ἔκτην ᾠδὴν τοῦ Κανόνος ἀναγινωσκομένου Συναξαρίου. Ὁ αὐτὸς Μ. Εὐγενικός ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ Συμεῶνος λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν μεταφράσεων «ὡς ἐξ ἐκείνου τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὸν λαβεῖν τοῦ Μεταφραστοῦ, καθάπερ ἄλλο τι τῶν τιμίων ἐπίσημον», Ἀνέκδ. Ἑλληνικά, σ. 101.

μεταφραστοῦ...»¹, ἐν δὲ τῷ κειμένῳ τῆς ἀκολουθίας λέγει τὸν ὄσιον «ὁ σοφὸς λογοθέτης»², «τὸν ἅγιον λογοθέτην»³, «Συμμεῶν λογοθέτα»⁴. Ἡ σύνδεσις αὕτη λογοθέτου – μεταφραστοῦ σημαίνει ὅτι ὁ ἅγιος γράφος Συμμεῶν εἶχεν ἀξίωμα λογοθεσίας. Ποῖον ὅμως ἐξ ὧλων;

Οἱ λογοθέται ἦσαν κυρίως τέσσαρες, ἀναφέρονται δὲ ἀμέσως μετὰ τοὺς δύο μαγίστρους. Ὁ κατ' ἐξοχὴν λογοθέτης, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο καὶ μέγας λογοθέτης καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ἦτο ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, «ὁ τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις τῷ βασιλεῖ διακομίζων». Αὐτὸς εἰσήγε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ξένους πρέσβεις, ἀποκρινόμενος εἰς αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως⁵, ὁσάκις δ' ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφέρεται λογοθέτης ἄνευ ἄλλης διακρίσεως, ἐννοεῖται ὁ τοῦ δρόμου. Οὗτος μέχρι μὲν τοῦ η' αἰ. ἦτο ὁ γενικὸς διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων, εἶτα δ' ἀποβαίνει αὐτόχρονα πρωθυπουργός, διὰ τὰ ἐκπέση τὸ ἀξίωμα ἀργότερον τοσοῦτον ὥστε ὁ Ψευδο – Κωδινὸς νὰ λέγῃ ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ οὐδεμῖαν εἶχεν ὑπηρεσίαν συγκεκριμένην, ν' ἀγνοῖ δὲ καὶ τὴν προτέραν. Πλὴν τοῦ μεγάλου λογοθέτου τούτου ὑπῆρχεν ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ ἢ γενικὸς λογοθέτης, ἐκτελῶν τὰ τοῦ σήμερον ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν⁶ καὶ ἀντιδιαστελλόμενος πρὸς τὸν λογοθέτην τοῦ εἰδικοῦ ἢ τῶν οἰκειακῶν, ἦτοι τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς αυτοκρατορικῆς περιουσίας. Τέταρτος λογοθέτης ἦτο ὁ τοῦ στρατοῦ, ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τοῦ στρατεύματος. Πλὴν τῶν τεσσάρων τούτων ὑπῆρχον μικρότεροι λογοθέται, ὧς ὁ τῶν σεκρέτων, ὁ τῶν ἀγγελῶν κ.ἄ. ἀσχολούμενοι μὲ τὰ δικαστήρια, τὴν γραφειοκρατίαν καὶ τοὺς φόρους⁷. Ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν λογοθετῶν διετηρήθη καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ ταῦτα⁸.

Ποίας λογοθεσίας τὸ ἀξίωμα ἔφερεν ὁ Μεταφραστής; Ὁ Ψελλὸς διευ-

¹ Scripta Minora I, 108, 1-3.

² Αὐτόθι 111, 24.

³ Αὐτόθι 115, 2.

⁴ Αὐτόθι 116, 13.

⁵ Ὡς γνωστὸν ὁ βασιλεὺς δὲν ἀπηύθυνεν ἀπευθείας τὸν λόγον πρὸς τοὺς ξένους του. Τοῦτο ἐτηρήθη μετὰ ταῦτα καὶ ὑπὸ τῶν Σουλτάνων.

⁶ Κ. Παπαρογοπούλου, Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐθνους 4, 1925, σσ. 30-31. Τὰ ἀξιώματα τῆς λογοθεσίας εἰσήλθον εἰς τὰ ὄφρεια τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ὅπου διατηροῦνται μέχρις σήμερον. Πρβλ. Κ. Ράλλη, Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Λογοθέτου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, «Ἐπιστ. Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν» 11, 1914-1915, Ἀθῆναι 1916, σσ. 153-165. Σήμερον γνωρίζομεν περισσοτέρους ἀπὸ ἄλλοτε λογοθέτας ἐκ τῶν σφραγίδων των καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐμμέτρων ἐπιγραμμάτων.

⁷ Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία Βυζ. Κράτους Α', 1953, σσ. 324 σημ. 2, 41.

⁸ Κ. Ράλλη, Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 156-157.

κρινεῖ τοῦτο καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν παρὰ τῆ αὐτῆς καθηκόντων του εἰς τὸν βίον. Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ λέγει «*Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν τὸν κυρίως λογοθέτην ἀξιάγραφον...*»¹. Κυρίως λογοθέτης δὲ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα εἶναι ὁ τοῦ δρόμου. Τοῦτο φαίνεται καθαρῶς καὶ ἐξ ἔργων τοῦ Μεταφραστοῦ εἰς τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἐπέγραψεν ἑαυτὸν οὕτω ἢ οἱ βιβλιογράφοι :

Κανὸν εἰς Προεόρτια Χριστουγέννων (κ' Δεκεμβρίου) ἐν Κώδικι Λαύρας Δ 55 φ. 219α ἐπιγράφεται «*ποίημα Συμεῶν τοῦ Λογοθέτου τοῦ Δρόμου*»². Στίχοι «*Συμεῶν μαγίστρου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου εἰς τὸν κῦριν Στυλιανὸν τὸν πρωτασηκοῆτιν*» ὁμοίως³. Ἀλλὰ καὶ ὁ θρηνησάς αὐτὸν φίλος του Νικηφόρος Οὐρανὸς οὕτω ἀποκαλεῖ αὐτὸν «*...Συμεῶνα τὸν μεταφραστὴν καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου*»⁴.

Φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, μετεῖχε τῆς βυζαντινῆς συγκλήτου⁵. Περὶ τούτου λέγει ὁ Ψελλός : «*Ἐνδιαθρέψας ἐν ἀρχαῖς ταῖς τῆς κάτω συγκλήτου ὡς ἀνὴρ βουλευφόρος... καὶ τὴν ἄνω σύγκλητον ἐκόσμησας*»⁶.

Ὅτι δ' ὁ ἴδιος εἶχε καὶ τὸν — κενὸν περιεχομένου καὶ ἄπλως τιμητικὸν — τίτλον τοῦ *μαγίστρου*, φαίνεται ἐξ ὅσων περὶ τοῦ Συμεῶνος λέγει ὁ Νικηφόρος Οὐρανός :

*ὁ Συμεῶν τὸ θαῦμα βουλῆς μαγίστρων*⁷,

κατὰ τὰ ἄλλα μνημονεύων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν :

*τῆς συμφορᾶς ἄγευστος οὐδ' Ἐκκλησία
τὸ θέλγον οὐκ ἔχουσα Σειρῆνος μέλος
ὁ συγγραφεὺς γὰρ καὶ βίων καὶ τῶν ἄθλων
αἰ' αἰ', σιωπὴν τὴν τελευταίαν φέρει*⁸.

Ἀλλὰ καὶ ἔργων του ἐπιγραφαὶ φέρουν τὸν Συμεῶνα ὡς μάγιστρον.

¹ Scripta Minora I, σ. 110, 23 - 24.

² Σ. Εὐστρατιάδης, ΕΕΒΣ 8, 1931, σ. 60, σημ. 3.

³ S. G. Mercati, AB 68, 1950, σ. 129. Ὁ ἀξιωματοῦχος οὗτος ὑπῆρξε σύγχρονος Ἰωάννου Κυριώτου τοῦ Γεωμέτρου.

⁴ Αὐτόθι σ. 130 - 132.

⁵ Αἰκατερίνης Ἄ. Χριστοφιλοπούλου, Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 43.

⁶ Κάτω ἢ ἐπιγεία σύγκλητος (ἐν Κωνσταντινουπόλει) ἄνω ἢ οὐρανια, ὁ χορὸς τῶν ἁγίων.

⁷ Scripta Minora I, 111, 19 - 22.

⁸ AB 68, 1950, σ. 130, στίχος 6.

⁹ Αὐτόθι σ. 131, στίχοι 16 - 19.

Οὗτω ὁ Βατοπεδινὸς κῶδιξ 543 (ιζ' αἰ.)¹ φφ. 5α - 60β περιέχει «*Συμεῶν μαγίστρου καὶ Λογοθέτου ἐπιτομὴν Κανόνων*» (κανονικῶν διατάξεων, ὁ κῶδιξ εἶναι νομοκάνων). Ὁ τῆς Μ. Λαύρας Κῶδιξ Γ 111 (ιβ' αἰ.)² περιέχει «*Συμεῶν Μαγίστρου καὶ Λογοθέτου ἐκλογὴν λόγων τριάκοντα*³ ἀπὸ πάσης συγγραφῆς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». Ἐν κώδικι δὲ Παρισίων 13 τοῦ ιγ' αἰ., περιέχοντι διάφορα στιχουρχήματα ἐπ' ὀνόματι Συμεῶνων⁴, ἐν φ. 291β, ὁ κανὼν Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας ἐπιγέγραπται «*ποίημα Συμεῶν Μαγίστρου καὶ Λογοθέτου τοῦ Μεταφραστοῦ*»⁵. Τοῦτο νομίζω ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ εἰς ὑπονοίας τὸν ἀείμνηστον Εὐστρατιάδην, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ πᾶν ὅτι ἐγράφη ὑπὸ Συμεῶν λογοθέτου εἰς τὸν Μεταφραστήν. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ λογοθέτης Συμεῶν ὁ γράψας Κανόνα εἰς Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον «ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως Κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα»⁶ εἶναι ἄλλος τις λογοθέτης μεταγενέστερος, καὶ διὰ τοῦτο ὁ τὸν κώδικα γράψας διέστειλεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ Κανόνος εἰς Μαρίαν τὴν Αἰγυπτίαν, ὃν ἀπέκλεισε Μάγιστρον καὶ Μεταφραστήν.

Τέλος σημειῶ ὅτι ὁ Κῶδιξ Ε 188 τῆς Μ. Λαύρας (ιζ' αἰ.)⁷ φ. 83α φέρεται περιλαμβάνων «τῇ Δ' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν ὑπόμνημα εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τῆς ἀχράντου καὶ προσκυνητῆς εἰκόνας τῆς παναμώμου Δεσποίνης... συγγραφὴν παρὰ τοῦ κυροῦ Συμεῶν καὶ Λογοθέτου τοῦ Μεταφραστοῦ».

Ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ φιλοσόφου, ὃν ἀποδίδει εἰς Συμεῶν τὸν Σῆθ ὁ Ζυγομαλάς, λέγων :

*Συμεῶν φιλόσοφος δεύτερος ἀνεφάνη
ὄς καὶ ἀμνηρᾶς καὶ ρῆξ ἦν Σικελίας...⁸,*

τὸ ἐπίθετον δεύτερος τὸ ὁποῖον ἐπάγει, ἔπρεπε νὰ καταστήσῃ ἀρκετὰ σαφὲς εἰς τὸν μελετητὴν, ὅτι ὁ πρῶτος φιλόσοφος ἦτο ἄλλος τοῦ δευτέρου φιλοσόφου καὶ κατὰ ταῦτα ὁ Σῆθ καὶ ὁ Μεταφραστὴς εἶναι δύο ὄλως διάφορα πρόσωπα.

¹ Σωφρ. Εὐστρατιάδου - Ἀρκαδίου Βατοπεδινόου, Κατάλογος Βατοπεδίου, Paris 1924, σ. 111. Πρβλ. καὶ Εὐστρατιάδην, ΕΕΒΣ 8, 1931, σ. 55.

² Σπυριδωνος Λαυριώτου - Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Κατάλογος τῶν Κωδικῶν τῆς Μ. Λαύρας, Paris 1925, σ. 48. Πρβλ. καὶ Εὐστρατιάδην, ΕΕΒΣ 8, 1931, σ. 56.

³ Ἀπὸ τὸν κώδικα ἐλλείπει ὁ τριακοστός.

⁴ Πρβλ. Εὐστρατιάδην, ΕΕΒΣ 8, 1931, σσ. 55 - 56.

⁵ Εὐστρατιάδης, αὐτόθι σ. 56.

⁶ Εὐστρατιάδης, αὐτόθι σ. 55.

⁷ Κατάλογος, σ. 100. Πρβλ. Εὐστρατιάδην, ΕΕΒΣ 8, 1931, σ. 56.

⁸ Εὐστρατιάδης, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57 καὶ σημ. 3.

Τελευταίαν ἀφήκα τὴν διαπραγμάτευσιν θέματος σχετικοῦ πρὸς τὸν ταυτισμὸν τοῦ Συμεῶνος Μεταφραστοῦ καὶ Συμεῶνος Χρονογράφου. Κατ' ἀρχὴν ἢ φερομένη ἔντυπος Χρονογραφία ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Συμεῶν δὲν εἶναι βεβαίως ἰδική του ¹. Ἄλλ' οὐδ' ἢ εἰς τὰ χειρόγραφα θεωρουμένη ὑπὸ τινων ὡς ἔργον τοῦ Συμεῶν ² δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ «*χρονικὸν συλλεγὲν ἐκ διαφόρων χρονικῶν τε καὶ ἱστορικῶν*» ³. Οὐδὲ χρῆζει πολλῆς ἐξηγήσεως πῶς τὸ περιεχόμενον ἑνὸς κώδικος ὁ ὁποῖος ἤρχιζε μὲ θεολογικὸν ἔργον τοῦ Συμεῶνος, σχετικοῦ μὲ τὴν Γένεσιν (Παλ. Διαθ.), ἐξελήφθη ὡς ἑνιαῖον καὶ ἀνήκον εἰς τὸν ἴδιον συγγραφέα ⁴. Πρόκειται περὶ τοῦ κώδικος 1712 τοῦ ἱα' αἰ. τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τὸν ὁποῖον περιέγραψεν ἄλλοτε ὁ C. Hase ⁵. Ἐκεῖ ἀναγινώσκεται : «*Συμεῶν μαγίστρου καὶ λογοθέτου εἰς τὴν κοσμοποιίαν ἐκ τῆς γενέσεως καὶ χρονικῶν* (χρονικὸν Hase) *ἐφεξῆς, συλλεγὲν ἐκ διαφόρων χρονικῶν τε καὶ ἱστορικῶν*» ⁶. Τοῦ περὶ Γενέσεως κειμένου ἔπεται ἄλλο περὶ κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον κακῶς ἐθεωρεῖτο ὅτι διέκοπτε τὴν χρονογραφίαν τοῦ Συμεῶνος ⁷. Τὸ ζήτημα βεβαίως εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συζητοῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἕως οὔ ἢ δημοσίευσιν τῶν κειμένων ὀριστικοποιήσῃ τῆς ἐρεύνης τὰ συμπεράσματα. Εἰς ἐμὲ δὲν μένει οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι χρονογραφία τοῦ Συμεῶνος δὲν ὑπάρχει κἀν. Τοῦτο ἐρμηνεύει διατὶ οἱ σύγχρονοι τοῦ Μεταφραστοῦ ἐγνώριζον αὐτὸν ὡς νομικὸν καὶ ἀγιολόγον ἀλλ' ὄχι καὶ ἱστοριογράφον ἢ χρονογράφον. Ἐπομένως ἢ ὡς ἄνω ἀναγραφῇ τοῦ κώδικος 1712 τῶν Παρισίων ἢ ὁμιλοῦσα περὶ «*μαγίστρου καὶ λογοθέτου*» ἀναφέρεται εἰς τὸν Μεταφραστὴν καὶ θεολογικὸν του ἔργον.

¹ Πρβλ. Κρομμυπάχερ - Σωτηριάδου, Ἱστορία Βυζ. Λογοτεχνίας Α', σσ. 729 - 733.

² Αὐτόθι σ. 729.

³ Πρβλ. σημ. 5 τῆς παρουσίας σελίδος.

⁴ Πρβλ. De Boor, Weiteres zur Chronik des Logotheten, BZ 10, 1901, σσ. 70 - 90.

⁵ Notices des Manuscrits, 8, 1810, 2, σσ. 254 - 296 καὶ C. Hase, εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Bonn, 1828, σ. XXII.

⁶ Hase, Notices des Manuscrits, σ. 265.

⁷ Hase, Ἐνθ' ἄνωγ., σ. 256.

Γ' - ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ¹

α') Αἰ ἐκ τῆς Ἀκολουθίας εἰδήσεις.

Ἐξ ὅσων λέγει περὶ τοῦ Συμεῶνος ὁ Ψελλός, ὁ ἐγγύτερος βιογράφος του, δυνάμεθα νὰ ὠφεληθῶμεν σήμερον. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ βίου πολλὰ εἶναι τὰ δυνάμενα νὰ ἀντληθῶν. Ἐκ τῆς ἀκολουθίας συνάγω τὰ κάτωθι :

Ἔτι ὁ Συμεὼν διέμεινεν ἄγαμος : «ὡς γὰρ ζῶν ἄφανστον | σαρκικῶν μείξεων | διειθήρεις τὸ σαρκίον σου...» ². Ἔτι περιῆλθεν εἰς φιλολογικὰς ἔριδας : «διὸ τὸν μάτην καυχώμενον | πλοκαῖς διαλέξεων | ἐξελέγξας ταπεινοῖς» ³. Περὶ τοῦ ἠρέμου θανάτου του : «Ἐκ γῆς ἀπαίρουσα πρὸς οὐράνια | ἢ ἱερὰ ψυχὴ σου, θεοφόρε, σκηνώματα | ἀγαλλόμενον εἶχε τὸ πρόσωπον, | βλέπουσα τοὺς ἁγίους | αὐτῇ συγκαίροντας | καὶ πρὸς ὑπερκόσμιον ζῶν | ταύτην προπέμποντας» ⁴, ὅπερ παραβλητέον πρὸς τὰ ἐξῆς ἐν τῷ Ἐγκομίῳ γραφόμενα : «ἀπέδειξε γὰρ κἂν τῷ τέλει, ὁποῖος αὐτῷ ὁ δεισπυδασμένος βίος ἐτύγγανεν ὦν· οὐ γὰρ ὥσπερ τετιμῆσθαι αὐτὸν | οἱ συννεωρακότες φασὶν οὐδὲ διηροῆσθαι, ἀλλ' ἐφκει ὥσπερ τινὸς δέσμης ἐλευθερούμενος καὶ ἰλαρῷ πρὸς τοὺς ἄγοντας ἀγγέλους ἀνατεινόμενος νεύματι καὶ πως ἐπιδοὺς ἑαυτὸν ταῖς ἐκείνων χερσίν, ἵνα ταχὺ ἀνασταίῃ τοῦ σώματος» ⁵.

Εἰς τὴν θ' ᾠδὴν ὁρίζεται ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου του : «πρὸς τὸν ποθοῦμενον | ...ἐξεδήμησας Κύριον | κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ἢ ὁ κλεινὸς | Στέφανος τελειοῦται | ὁ ὀσιόμαρτυς...» ⁶, ἦτοι τὴν 28ην Νοεμβρίου, ὅτε ἄγεται ἡ μνήμη τοῦ Στεφάνου ὁμολογητοῦ τοῦ νέου, μαρτυρησαντος ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων (767) ⁷.

Εἰς τὰ Στιχηρὰ γίνεται λόγος περὶ τινος παραδόξου : «...ἐφύλαξας | τάφῳ τυμβευθὲν ἀπροσπέλαστον | τὸ σῶμά σου τὸ ἅγιον | τῆς ἐπιμιξίας τοῦ ὕστε-

¹ Γνωρίζω βεβαίως ὅτι πρωτίστη πηγὴ βιογραφικὴ ἐκάστου συγγραφέως εἶναι ὅσα ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησεν ἢ παροδικῶς περὶ ἑαυτοῦ παρέδωκε διὰ τοῦ ἔργου του. Ἐν τούτοις ἡ ἐξέτασις τῶν βιογραφικῶν τοῦ Μεταφραστοῦ θὰ περιορισθῇ εἰς νέαν ἀναδίφησιν τῶν περὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων γραφέντων. Περὶ τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ ἰδίου τοῦ Μεταφραστοῦ ἔργου βλ. Gouillard, Ἐνθ' ἄνωτ., στ. 2961.

² Scripta Minora I, 109, 1 - 2.

³ Αὐτόθι 118, 6 - 7.

⁴ Αὐτόθι 117, 4 - 8 (ἀπόστιχον αἵνων).

⁵ Αὐτόθι 106, 27 - 107, 4.

⁶ Αὐτόθι 116, 24 - 117, 2.

⁷ Πρβλ. Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, σσ. 194 - 196.

ρον | τούτω συντεθέντος | ἑτέρου σωματίου ἀπρεπῶς· | καὶ μαρτυρεῖ τοῦ
ἐκβλύζοντος | μύρου σου ἢ ἔκλειψις»¹. Ταῦτα συμφωνοῦν πρὸς ὅσα εἰς τὸ
Ἐγκώμιον λέγει: «Καὶ ἔτεθνήκει μὲν οὕτως, εὐωδίας δὲ αὐτίκα πάντα ἐγε-
γόνει μεστά, καὶ οὐκ εὐθὺς μόνον οὐδὲ εἰς τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ εἰς
πολλοστήν ἀπ' ἐκείνης, ἕως δὴ μόνος τῷ τάφῳ ἔτεθησαύριστο· καὶ ἦν ἂν
μέχρι παντὸς ἀρωματίζουσα ἢ σορός, εἰ μὴ τινες τοσοῦτον παρηνομήκασιν,
ὥστε καὶ ἕτερον παρ' αὐτῷ καταθεῖναι σωματίον· ὁμοῦ τε γὰρ κἀκεῖνο
συμπεπτόκει τῷ μεγάλῳ ἀνδρὶ καὶ ἡ τῆς εὐωδίας ἔσθη πηγὴ...»².

Τέλος εἰς τὴν 5^η ᾠδὴν ὁ Ψελλὸς ὀνομάζει τὸν βίον τῆς ὀσίας Θεο-
κτίστης «τὸ πρῶτον σου σύγγραμμα...»³.

β') Ἐκ τοῦ Ἐγκωμίου.

Γέννησις – πατρίς: «Τοῦτον δὴ τὸν περιώνυμον ἄνδρα καθ' ὥραν ὡς
εἰπεῖν ἢ Κωνσταντινούπολις ἐξήνθησεν...»⁴. «...ἦν μὲν ἡ φύσις εὐδρομόν τι
χρῆμα καὶ εὐθὺς προῖον κατ' εὐθὺ· ὅθεν αὐτοφυῶς μὲν ἐρῶντόρευε, πρὸς
δὲ φιλοσοφίαν ὁ βαθὺς τῆς ψυχῆς κόλπος ἄφθονα ἐδίδου νοήματα.»⁵ «ἐφι-
λοσόφει γοῦν μετὰ τῆς ἠθικῆς πιθανότητος καὶ ἐρῶντόρευε μετὰ τῆς φιλο-
σόφου βαθύτητος· καὶ ἦν ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν ὁμοίως εὐάριστος καὶ οὐθ' ὁ
φιλόσοφος τὴν πολιτικὴν ἐμίσει ὑπόθεισιν... οὐθ' ὁ δῆτωρ πρὸς τὴν ἐπιστή-
μην ἀπήχθετο...»⁶. Κατὰ ταῦτα ὁ Συμεὼν ἦτο καὶ ἐπιστήμων καὶ λογο-
τέχνης! «καὶ γένους εὐ ἔχων καὶ τὰ τῆς εὐκλείας οἴκοθεν κεκτημένος
βαθεῖ τε πλοῦτῳ κομῶν...»⁷ λέγει περὶ τῆς γενεᾶς του καὶ τῆς κοινωνικῆς
τοῦ Συμεὼν προελεύσεως ὁ Ψελλός. Μολονότι δὲ εὐγενῆς καὶ πλούσιος
«... μήτε τὴν ἐσθῆτα μεταλλάξας μήτε τι τοῦ μεγαλοπρεποῦς καθυφείς
μήτε τὸ γένος ἀτιμάσας ταῖς τοιαύταις καινοτομίαις... τῇ μὲν ἀπὸ τοῦ
γένους φιλοτιμία ἔλη πρὸς τὸ εὖ ποιεῖν πολυαρκεστάτη ἐχρήσατο, τὴν δὲ
ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἀρετὴν ἀφορμὴν εὐθὺς ἔσχε μεγαλοπρεπείας τε καὶ
λαμπρότητος· βασιλεῦσι⁸ γὰρ ἐπέραστος γεγονὼς τὰ τιμιώτατα τῶν ὄλων
πεπτευσται, τὸ μὲν ἐγγὺς ἐσάναι τοῦ βήματος διὰ τὴν σύνεσιν, τὴν δὲ τῆς
πολιτείας διοίκησιν διὰ τε τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν τῶν

¹ Scripta Minora I, 109, 3 - 8.

² Αὐτόθι 107, 5 - 12. Εἰς ποῖον ἀνῆκε τὸ σωματίον ἄγνωστον.

³ Αὐτόθι 113, 20 - 114, 4.

⁴ Αὐτόθι 94, 15 - 16.

⁵ Αὐτόθι 95, 21 - 23.

⁶ Αὐτόθι 96, 17 - 22.

⁷ Αὐτόθι 97, 1 - 3.

⁸ Οὐχὶ βασιλεῖ, διότι πλείονας τοῦ ἐνὸς ὑπερέτησεν ὁ Συμεὼν.

πραγμάτων προσλαβὼν ἐπιμέλειαν¹. καὶ πρῶτα μὲν ταῖς μυστικωτέραις ἐφειστήκει τῶν πράξεων καὶ τοῖς ἀπορρήτοις βουλευμασι κοινωνὸς παρῆσθήκει τοῖς συμβουλευούσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ τρόπου πίστις ἐν τούτοις τοῦτον ἐκήρυσσε, μετὰ τῶν ἀδύτων καὶ τὰς κοσμικὰς φροντίδας συνείληφεν, ὡς αὐτὸν γεγενῆσθαι εἰσαγγελέα τε τῷ κρατοῦντι τῶν ἔξωθεν καὶ ἐξαγγελέα τῶν τοῦ κρατοῦντος τοῖς ἔξωθεν. καὶ ἦν ὡσανεὶ δεσμὸς τῆς διοικήσεως ἀκριβής»².

Περιγραφή τοῦ Συμμεῶνος: «...οὐδὲ χαρίτων ἄμοιρος ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ κατήρτυτο αὐτῷ πρὸς πᾶσαν σπουδὴν μετ' ἐμμελοῦς παιδιᾶς καὶ ἡ γλῶττα καὶ ἡ διάνοια. μεγαλοπρεπῶς δὲ ἔχων καὶ τῆς στολῆς καὶ τοῦ σχήματος ἄμα καὶ τοῦ βαδίσματος, ἀντήλλατε τὸ ἦθος πρὸς τὸ φαινόμενον, ἐπιχαρίς τε ὢν καὶ εὐπρόσιτος καὶ αὐτόθεν ἔλκων πάντας τῷ μειδιάματι. εἶχε δὲ καὶ τῆς χειρὸς ἀφειδῶς, δύο ταύτην ἐπεκτεινόντων, πλούτου καὶ προαιρέσεως»³.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Ἐγκωμίου εἶναι χαριέστατον καλολογικὸν δοκίμιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ψελλὸς ἐξηγεῖ διατί ὁ Μεταφραστὴς ἐπεχείρησε τὴν διόρθωσιν τῶν βίων τῶν ἁγίων καὶ εἰς τί συνίσταται αὕτη εὐρισκόμεθα αὐτόχρημα πρὸ φιλολογικῆς πραγματείας. Ἐν ἀρχῇ τονίζεται ἡ σημασία τῶν ἁγιολογικῶν κειμένων, τόσον τῶν σχετικῶν μὲ τοὺς μάρτυρας ὅσον καὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τοὺς ἀσκητάς⁴. Εἶτα ὁ Ψελλὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν χειρογράφων: «ἀλλ' οὐ λαμπρὰ τέως ἐγνώριστο ἡ τούτων ἐνταῦθα ἀντίδοσις, ἀλλ' αἱ μὲν ἀπορρήτοι βίβλοι ἅς δὴ τοῖς πολλοῖς ἐν τῇ ἀποκαταστάσει οἱ ἄγγελοι ἀναγνώσαντες, ἀκριβῆ τὰ τῆς μαρτυρίας αὐτῶν καὶ ἀσκήσεως ἔχουσιν ὀπομνήματα»⁵. Ὡς πρὸς τὰ γραφέντα ὑπ' ἀνθρώπων «οὐμενοῦν τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνων ἐφίκοντο, ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν κατεπεύσαντο, τὰ δὲ μὴ δυνήθέντες κατάλληλα θεῖναι, ἄκομγον ἐκείνοις τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀφιλότιμον συγγεγράφασι, οὔτε καλὴν ὑποθέμενοι ἔννοιαν, οὔτε μὴν εὐπρεπέσι κατακοσμήσαντες λέξεσιν...»⁶. Ἐπομένως καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὸ ὄφρος, τὴν μορφήν, ἐσφάλησαν οἱ προηγηθέντες ἁγιογράφοι, ἀδικήσαντες τοὺς μάρτυρας καὶ τῶν ἀσκητῶν τὴν ἄσκησιν κιβδηλώσαντες⁷. Ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα; Ἐκ τῶν πιστῶν «...οἱ μὲν οὐδὲ ψιλὴν ἐκαρτέρου τὴν τῶν

¹ Τὸ χωρίον ὁλόκληρον εἶναι διδασκτικὸν διὰ τὸν ὀρισμὸν τῶν κατὰ τὸν ια' αἰ. καθηκόντων τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ τὰς ἐξωτερικὰς υποθέσεις. Γνωρίζει δ' ὁ Ψελλὸς τὰ πράγματα, διότι κατέλαβε μετὰ ταῦτα τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπηρετήσει ὁ Μεταφραστὴς.

² Scripta Minora I, 98, 1 - 18.

³ Αὐτόθι 99, 1 - 8.

⁴ Αὐτόθι 99, 16 - 29.

⁵ Αὐτόθι 99, 29 - 100, 4.

⁶ Αὐτόθι 100, 5 - 10.

⁷ Αὐτόθι 100, 10 - 14.

υπομνηματισθέντων ἀνάγνωσιν, τοῖς δὲ καὶ γέλωτος ἀφορομὴ τὰ λεγόμενα ἐγνωρίζετο»¹, ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρουν εἰς διόρθωσιν τοῦ κακῶς ἔχοντος². Τοῦτο ἐπεχείρησεν ὁ Συμεών, ἔνεκα τοῦ ὁποίου «περιφανέστερος τῶν ἀπανταχῆ ἀλλογίμων ἐγένετο»³. Τὸ κατόρθωμά του εἶναι μείζον τῆς συγγραφῆς ἀρχαιολογίας, γεωγραφίας ἢ ἱστορίας. «ὅποσα δὲ ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ μετὰ τῆς προεπούσης τοῦ λόγου περιβολῆς⁴ ἐπὶ τοῖς μαρτυρήσασιν καὶ ἀσκήσασιν τῶν συγγραμμάτων ἐξέφανε, διττὸν ἔχει τὸν ζῆλον, τῆς τε πρὸς τὴν συνθήκην μιμήσεως καὶ τῆς πρὸς τὰ κάλλιστα τοῦ ἥθους τυπώσεως»⁵. Ἐπαινεῖ δ' ἰδιαίτερος ὁ Ψελλὸς τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης ὑπὸ τοῦ Μεταφραστοῦ εὐάροστον «πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς ἀκούοντας»⁶, κατακρίνει τοὺς σχολαστικούς τῆς ἐποχῆς του οἱ ὅποιοι, περιττοὶ τὴν σοφίαν, «βούλονται... πρὸς ἐπίδειξιν πάντα γεγράφθαι, οὐ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἥθους κατόρθωσιν»⁷, ἀφοῦ δὲ θέσῃ τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ Ψελλὸς, προχωρεῖ εἰς κρίσιν τοῦ λόγου τοῦ Συμεῶνος, ὁ ὁποῖος «οὔτε πρὸς σοφιστεῖαν ὁρᾷ καὶ ἀγοραῖαν κομψότητα, οὔτε εἰς τεχνολογίαν καὶ κατανοήσιν φύσεως, οὔτε μὴν εἰς γραμματικὴν θεωρίαν ἢ τὴν περιττοτέραν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς σύνεσιν...»⁸, δὲν τὸν ἐνδιαφέρει οὔτε ἡ ἀστρονομία οὔτε ἡ μουσικὴ ἀλλ' ἡ ἀλήθεια «τῆς δὲ ἀληθείας ἀπανταχῆ ἔχεται καὶ τῆς ἀψευδοῦς διηγήσεως»⁹. Ὡς πρὸς τὰ μέσα, τὴν μορφήν τοῦ λόγου, ὁ Συμεών ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ ἀρέσῃ καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς, διὰ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν λέξεων ἐλκύνων τοὺς εἰδότας, διὰ δὲ τῆς σαφηνείας καὶ εὐαρεσκείας τοὺς ἀμαθεῖς, ὑπάρξας δι' ἀμφοτέρους πιθανὸς καὶ σύντομος¹⁰.

Ποία ἦ στάσις τοῦ Συμεῶν ἐναντι τῶν προτύπων του¹¹; «ὡς πρὸς ἀρχέτυπα δὲ τὰ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων ἐνατενίζων ἐκείνων τε οὐκ ἀφίσταται, ἵνα μὴ δόξῃ ἄλλο τι ποιῶν καὶ παρὰ τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν ὄλην ἰδέαν μετατυποῖ, οὐκ ἐναλλάττων τὴν ὕλην, ἀλλὰ τὸ ἡμαρτημένον τῶν εἰδῶν διορθούμενος, οὐδὲ καινοτομῶν τὰς ἐννοίας, ἀλλὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα μετατιθεῖς»¹² ἀποφεύγων τὰς ἀνωμαλίας τῶν λόγων. Παρέχει γεω-

¹ Scripta Minora I, 100, 15 - 17.

² Ἀυτόθι 100, 18 - 27.

³ Ἀυτόθι 101, 2.

⁴ Καὶ ὁ Ψελλὸς εἶναι τῶν αὐτῶν πεποιοτήσεων ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν μὲ τὸν Συμεῶν.

⁵ Ἀυτόθι 101, 16 - 20.

⁶ Ἀυτόθι 101, 30.

⁷ Ἀυτόθι 101, 11 - 13.

⁸ Ἀυτόθι 101, 19 - 22.

⁹ Ἀυτόθι 101, 27 - 28.

¹⁰ Ἀυτόθι 103, 1 - 8.

¹¹ Ὅτι τοῦτο εἶναι σπουδαῖον φιλολογικὸν πρόβλημα, αὐτονόητον. Πρβλ. Guillaud, Ἐνθ' ἄνωτ., στ. 2969 - 2970: La méthode des métaphrases.

¹² Scripta Minora I, 103, 29 - 104, 5.

γραφικὰς καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις¹. Εἶτα προβαίνει εἰς παρατηρήσεις τινὰς ὁ Ψελλὸς περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Συμεῶνος τὸ ὅποιον θαυμάζει· αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ μεταφερθοῦν πᾶσαι ἐνταῦθα : «*παιίνει γοῦν μοι τὴν ἀκοήν, ὀπηρῖκα ὁ λόγος ἀπὸ ἄνευσι μὲν ὄρη, ὕπεισι δὲ σπήλαια· ὑπό τε πίτυν ἢ δρῦν τινα καθίζει τὸν ἀσκητὴν καὶ σχεδιάζει ἀπὸ τροφὴν τὴν ἐκ βοτανῶν καὶ πόμα τὸ ἐκ πηγῶν· περιανθίζει γὰρ τὰς τοιαύτας διηγῆσεις λέξεσί τισι τὸ καλὸν ἀνθούσαις καὶ σχημάτων ποικίλλει ῥοδωνιαῖς καὶ ὡς ὁρώμενα δείκνυσι τὰ τότε καιροῦ πρατόμενα*»². Καὶ καταλήγει : «*Ζηλῶ μὲν οὖν ἐγὼ τὸν ἄνδρα καὶ τῆς τοιαύτης εὐστομίας καὶ χάριτος, οὐδὲν τε ἦτιον τῆς εὐχρηστίας τῶν ὑποθέσεων*»³, διότι παραβάλλει τὰ ἔργα τοῦ Συμεῶνος πρὸς τὰ ἴδια καὶ βλέπει ὅτι καὶ ἂν τὰ ἰδικά του ἐκτιμηθοῦν ἀπὸ τοὺς ὀλίγους θὰ τὰ καταφρονήσουν οἱ πολλοί.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ πληροφορία ἣ ὁποία ἔπεται· τὴν μετάφρασιν δὲν ἀνέλαβεν οἰκεία βουλήσει ὁ Συμεὼν «*βασίλειοι δὲ τοῦτον παρακλήσεις ἐπὶ τοῦτο προήνεγκαν καὶ οἷς ἐφροντίζετο λόγος καὶ σύνεσις*»⁴.

Κατὰ ταῦτα ἡ μεταφορὰ τῶν βίων εἰς ἀρχαιότερον λόγον δὲν ἦτο ὑπόθεσις ἰδιοτροπίας προσωπικῆς, ἀλλ' ἀποτέλεσμα βασιλικοῦ προστάγματος. Ὅτι δ' ὁ βασιλεὺς ἀνεμειγνύετο εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀνωνύμου ἐκείνης προσφωνητικῆς ἐπιστολῆς τῆς παραδοθείσης διὰ τοῦ Ἱεροσολυμ. κώδ. τοῦ Σταυροῦ 40 (ἄλλοτε Ἁγίου Σάββα 2) τοῦ ι' - ια' αἰ., τῆς ἀπευθυνομένης πρὸς αὐτοκράτορα⁵, ἂν μὴ τὸν Λέοντα Γ' (886 - 912), τὸν υἱὸν ἐκείνου Κωνσταντίνου Ζ' (912 - 959)⁶, ὅπου : «*Σὺ μὲν, ὃ θεϊότατε καὶ κράτιστε βασιλεῦ, μέγα τι περὶ ἡμῶν καὶ γενναῖον ἕως οὐρανῶν, ἐπέταξας ἐν βραχεῖ μνήμην ἅμα καὶ σύννοψιν τῆς ἱστορίας τῶν ταῖς κυκλοφορικαῖς τοῦ ἔτους περιόδους τελουμένων ἀγίων γενέσθαι σοι...*»⁷.

Σημαντικὰ εἶναι ἀκόμη ὅσα γράφει ὁ Ψελλὸς περὶ τῆς χρησιμοποιοῦ-

¹ Scripta Minora I, 104, 10 - 12.

² Αὐτόθι 105, 1 - 7.

³ Αὐτόθι 105, 7 - 9.

⁴ Αὐτόθι 105, 18 - 19. Ὁ Θ. Ἰωάννου, Μνημεῖα Ἀγιολογικά, 1884, σ. ι', νομίζει ὅτι ὁ Λέων ὁ Σοφὸς διέταξε τὴν μετάφρασιν τῶν βίων. Κακῶς ὁ Κροουμπάχερ - Σωτηρ. Α', σ. 403, θεωρεῖ ὅτι βεβαίως ἐγράφησαν οἱ βίοι ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (912 - 959), ἐνῶ ὁ Συμεὼν δρᾷ κυρίως ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἐπομένων αὐτοκρατόρων Ρωμανοῦ, Νικηφόρου, Ἰωάννου καὶ Βασιλείου Β'. Πρβλ. περαιτέρω.

⁵ Πρβλ. H. Delehaye, Synaxarium Constantinopolitanum, Bruxelles 1902, στ. XI - XIV.

⁶ Delehaye, αὐτόθι στ. LV - LVI. Πάντως ὁ γράφας εὐχεται τῷ αὐτοκράτορι «*Τιθωνοῦ γῆρας... καὶ παίδων παῖδας εἰς προσήκουσαν γενεάν...*», αὐτόθι στ. XIV.

⁷ Delehaye, Ἐνθ' ἄνωτ., στ. XIV.

σεως ὑπὸ τοῦ Συμεῶνος «συνεργείου» διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ ἱστορικὴν ἐπαλήθευσιν τῶν μεταφράσεων: «καὶ ἦν αὐτῷ ἡ παρασκευὴ ἐξ ἐτοίμου κύκλος τε οὐ βραχὺς τῶν τε πρώτως ἐσημαινόντων τὴν λέξιν καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τιθέντων· καὶ ἄλλος ἐπ' ἄλλου, ὁ μὲν τὰ πρώτα ποιῶν, ὁ δὲ τὰ δεύτερα· καὶ ἐπὶ τούτοις οἱ τὰ συγγεγραμμένα ἐξακριβοῦμενοι, ἔν', ὅτι τοὺς ὑπογραφείας λάθοι, πρὸς τὴν ὑποκειμένην διορθώσονται ἔννοιαν. οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτῷ διὰ τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων πολλάκις τὰ αὐτὰ ἀνακκληῖν τε καὶ ἐφορᾶν»¹.

Τελευτᾷ δ' ὁ Ψελλὸς παραβάλλων τὸν ἄνδρα πρὸς τοὺς «θυραῖους σοφούς», τοὺς ἱστορικοὺς συγγραφεῖς, σιγῶν περὶ οἰασθήποτε χρονολογικῆς αὐτοῦ συνθέσεως. Νομίζω δ' ὅτι ἂν ὁ Ψελλός, ἱστορικός συγγραφεὺς ὁ ἴδιος καὶ γνώστης πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραμμάτων Χρονολογίας, ἐγνώριζε τὸ ἔργον τὸ φερόμενον ὡς Χρονολογία Συμεῶν μαγίστρου καὶ λογοθέτου, ὡς ἔργον τοῦ παρόντος Μεταφραστοῦ, θὰ ἔπρεπε καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον νὰ τὸ ἀναφέρει ἢ ὑπαινιχθῆ.

Ἐξ ὅσων ἐγράφησαν ἀνωτέρω καθίσταται φανερόν ὅτι τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Μεταφραστοῦ τὸ γραφέν ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ κάθε ἄλλο παρὰ συμβατικὸν εἶναι, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ Συμεῶνος γραφέντα καὶ τοῦ ἔργου του ἔχει ὁ συγγραφεὺς παραλάβει ἀπὸ τοὺς γνωρίσαντας τὸν προκάτοχόν του καὶ δέον νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν βιογράφησιν τοῦ Μεταφραστοῦ ὡς ἀμεσοὶ πηγαί. Ὡς πρὸς τὰς μεταφράσεις δὲ τοῦ Συμεῶνος, τὸν τρόπον καθ' ὃν εἰργάσθη ὁ Μεταφραστής, τὴν πιστότητα καὶ τὰς ἱστορικὰς, ἠθικὰς καὶ φιλολογικὰς του προθέσεις, ἢ διαπραγματεύσεις τοῦ Ψελλοῦ, γνώστου τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου, ἀνοίγει ὀρίζοντας τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ παρίδῃ ὁ σημερινὸς μελετητής, ἰδίᾳ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν ὑπὸ συνεργείου καταρτισμὸν τῶν βιογραφιῶν τοῦ Μεταφραστοῦ. Προβλήματα ὕφους λοιπὸν καὶ συνθέσεως λαμβάνουν νέαν ἔννοιαν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ ὑποδεικνυομένης ἀπόψεως.

γ') Ἐκ τοῦ Συναξαρίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ.

Ἐνῶ ὁ Ψελλὸς γράφει «ἐγκώμιον», ὅπου μεγάλην σημασίαν ἔχει τὸ λογοτεχνικὸν ὕφος καὶ ἡ λογοτεχνικὴ διαπραγματεύσεις τοῦ θέματος, ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγενικός (1444 †;) γράφει «συναξάριον», δηλονότι σύντομον ἱστορικὸν ἀγιολογικὸν κείμενον χρήσιμον εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου, καθὸ ἀναγινωσκόμενον μετὰ τὴν ζ' ᾠδὴν εἰς τὸν Ὁρθρον. Ἐν ἀρχῇ ὀφείλω νὰ εἶπω ὅτι θὰ ἦτο ἐπιβεβλημένη ἡ ἔκδοσις τῆς ἀκολουθίας, τὴν ὁποίαν ὁ Μάρκος συνέγραψεν εἰς τὸν Μεταφραστήν. Ἀλλὰ τοῦτο πλέον

¹ Scripta Minora I, 105, 19 - 27.

δὲν εἶναι ἐφικτόν, ἀφοῦ αὕτη συναπωλέσθη μετὰ τοῦ μοναδικοῦ κώδικος δι' οὗ παρεδόθη, τοῦ 192 τῆς Κοσινίτζης, ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον ἐληλάτησαν τὴν Μονήν, διήρπασαν τοὺς κώδικας καὶ μέχρις σήμερον (40 σχεδὸν ἔτη μετὰ ταῦτα) δὲν ἀνεφάνη που ὁ κώδιξ οὗτος¹.

Ἐκ τοῦ συναξαρίου τοῦ Μάρκου παραθέτω ὀλίγας χαρακτηριστικὰς εἰδήσεις: «γεννᾶται μὲν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει κατὰ τοὺς χρόνους Λέοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως († 912), πατέρων τε ἐπιφανῶν καὶ ἐνδόξων τυχῶν ἐλευθερίως ἐτράφη καὶ ἀγωγῆς ἀρίστης εὐμοίρησε...»². Ὁ Μᾶρκος εἶναι συντομώτερος τοῦ Ψελλοῦ καὶ δίδει πληροφορίαν τῆς ὁποίας στερεῖται ἐκεῖνος, ὅτι δηλ. ὁ Μεταφραστὴς ἐγεννήθη ἐπὶ Λέοντος Γ'³. Περαιτέρω ἐπαληθεύει τὴν πληροφορίαν περὶ σχέσεων, τὰς ὁποίας ὁ Μεταφραστὴς εἶχε μὲ ἐπιφανεῖς στρατιωτικούς: «καὶ τοῖς ἀρίστοις τῶν στρατηγῶν, ὡς αὐτός φησι, παραθέων καὶ συνεπόμενος»⁴. Ὅντως ὁ Νικηφόρος Οὐρανός, ὁ καὶ διὰ στίχων πενήθησας τὸν Μεταφραστὴν φίλον του, εἶναι διαπρεπὴς στρατηγός. Περαιτέρω: «ἐπήνθει δὲ ἅπασι τούτοις ὁ τοῦ θεοῦ φόβος καὶ ἡ πρὸς ἀρετὴν οἰκείωσις, ἐκ πρώτης τριχός, ὡς εἰλεῖν, αὐτῷ συμφυθέντα καὶ συναυξηθέντα καὶ συνακμάσαντα»⁵. Ταῦτα καὶ τὰ ἐπόμενα συμπίπτουν πρὸς ὅσα πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Μ. Ψελλός: «Ὅθ' πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος καὶ συμπροϊούσης αὐτῷ τῇ ἡλικίᾳ τῆς ἀρετῆς καὶ παιδεύσεως ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καθίσταται, καὶ λογοθέτης μέγας χειροτονεῖται, καὶ τοῖς μεταξὺ βασιλεύσασι Φωκᾷ καὶ Ἰωάννῃ (963 – 976) σταθερῶς καὶ γρησίως ὑπηρετήσας, ὡς ἔδει, τὸν ἐν ἀταξία πραγμάτων βεβηκότα καὶ στάσιμον ἐν τῷ μεγαλοφυεῖ τοῦ φρονήματος, τῷ μετ' αὐτοὺς Βασιλείῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (976 –) τὴν πατρίαν καὶ παππῶν ἀρχὴν ἀνασφάζει καὶ συγκαθίστησι καὶ γίνεται τούτῳ τὰ πάντα, τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος, τῶν ἐκτὸς ὁ πρακτικώτατος, τῶν ἀπορρήτων κοινωνὸς βουλευμάτων, τῶν μυστικωτέρων πράξεων βραβευτής, τῶν ἔξωθεν δεομένων εἰσαγγελεύς»⁶. Οὕτω χρονολογικῶς ὀρίζεται ἀκριβέστερον ἢ διάορκια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Μεταφραστοῦ⁷. Ὡς πρὸς τὸ ἀγιολογικὸν αὐτοῦ ἔργον, τὸ

¹ Περὶ τῶν χειρογράφων καὶ τῆς τύχης αὐτῶν ὅρα Répertoire des Bibliothèques et des Catalogues des Mss Grecs par Marcel Richard, Paris 1948, σ. 43, καὶ ὅσα ἐσημείωσα ἐν «Ἀθηνᾶς» 57, 1953, σ. 67, σημ. 1.

² Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 100.

³ Συμπίπτουν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεως, τὴν Κωνσταντινούπολιν.

⁴ Αὐτόθι σσ. 100 – 101.

⁵ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 101.

⁶ Αὐτόθι σ. 101.

⁷ Μαρτυρία τοῦ Yahya-ibn-Sa'id († περὶ τὸ 1066) ὅτι ἔζησεν ἐπὶ πατριαρχείας Νικολάου Χρυσοβεργίου (984 – 996) ἐπὶ Βασιλείου Β' καὶ εἶδησις τοῦ Γεωργιανοῦ Ἐphrem le Petit Mtsiré ὅτι ἔζη ἐπὶ Βασιλείου Β' διεφώτισαν τὸ ζήτημα. Πρβλ. J. Gouillard, DTC 14, στ. 2960.

καὶ προσπορίσαν αὐτῷ τὴν δσιότητα μετὰ θάνατον, ἰδοὺ ὅσα ὁ Μᾶρκος ἐπάγεται : « Ἄλλὰ καὶ τοὺς λόγους ἔγνω δεῖν τῷ θεῷ ἀναθέσθαι καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγίοις, πρὸς οὗς ἀμετρονί τινα εἶχε τὸν πόθον καὶ ὧν ἐκοινώνει ταῖς μνεΐαις, ἐπειδὴ καὶ ταῖς ἀρεταῖς. Ὅρῳν τοίνυν τὰ ὑπομνήματα τῶν βίων αὐτῶν καὶ ἀγόνων καὶ τεραστίων πράξεων περὶ μὲν τὴν λέξιν οὕτως ἀφελῶς ἔχοντα καὶ χυδαίως, ὡς μὴδ' ἀκοῆς ἄξια τοῖς πεπαιδευμένοις νομίζεσθαι, τὰ πολλὰ δὲ αὐτῶν οὐδὲ τὸν νοῦν ὑγιαίνοντα καὶ τῶν ἀγίων καταφρευδόμενα, πάντα γε μὴν ἐλλιπῆ τοῦ δέοντος καὶ ἀκατάλληλα τῷ μεγέθει τῶν ὑποθέσεων, ἀναλαβὼν ἅπαντα μεταβάλλει πρὸς θαναμαστήν τινα φράσιν καὶ πολὺν τὸ ὑπέρογκον καὶ σεμνὸν μετὰ τοῦ σαφοῦς καὶ γνωρίμου τοῖς πολλοῖς ἔχουσαν, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ δίδωσι χρῆμα πολλοῦ τινος ἄξιον, ἐξενεχθέντων εὐθὺς εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ παρὰ πᾶσιν ἀναγινωσκομένων εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τῶν πιστῶν ὄφελος, ὡς ἐξ ἐκείνου τὴν ἐπωνυμίαν αὐτὸν λαβεῖν τοῦ Μεταφραστοῦ, καθάπερ ἄλλο τι τῶν τιμίων ἐπίσημον»¹. Ὁ Μᾶρκος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμησῆ τὴν διάδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Μεταφραστοῦ (πράγματι καὶ μέχρις ἡμῶν ἔφθασε διὰ πολλῶν ἑκατοντάδων κωδίκων), πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν σημειώνει ἀκόμη ὁ Ψελλός.

Σῶζει ἀκόμη ὁ ἱερός Μᾶρκος ἐπεισόδιον τοῦ Συμεῶνος, σχέσιν ἔχον πρὸς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν : « καὶ τὸν ἐκ Περσίδος ἦγοντα πρέσβυν, ἐπ' εὐγλωττία τε καὶ σοφία χαλδαϊκῇ βρενθνόμενον καὶ περὶ θρησκείας διαλεχθῆναι ζητοῦντα, τῇ τῶν λόγων δυνάμει καὶ χάριτι καταπλήξας καὶ ἀχανῆ καὶ ἄφωνον ἐργασάμενος, ὡς ἀπελθεῖν ἐκείνον μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅσα Ῥωμαίοις ὑπῆρχε τότε θαναμάζοντα»².

Ὁ Ψελλός μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι ὁ Συμεὼν ἔζησεν ἄγαμος· ὁ Μᾶρκος προσθέτει ὅτι ὁ Συμεὼν πρὸ τοῦ θανάτου του ἐκάθη μοναχός : « πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου καὶ τῷ ἱερῷ τῶν μοναχῶν ἐπικοσμηθεὶς σχήματι μετατίθεται τὸ πολίτευμα καὶ πρὸς τὴν ἄνω σύγκλητον μεταβαίνει, χοροῖς διδασκάλων ἀγίων καὶ ἀσκητῶν συναπτόμενος καὶ μαρτύρων»³. Τοῦτο ἔχει τὴν ἀναλογίαν πρὸς ὅσα περὶ κάτω καὶ ἄνω συγκλήτου ἔγραψεν ὁ Ψελλός. Ταυτόσημος δ' εἶναι ἡ πληροφορία περὶ τῆς συνταφῆς του μετ' ἄλλου τινός : « θαναμαστή· γὰρ τις καὶ ἄρρητος εὐωδία τὸν τόπον ἐπλήρου καὶ παρέμεινε πολλοῦ τῷ λειψάνῳ καὶ τῇ σορῷ, καὶ διὰ παντὸς ἔμενε, εἰ μὴ τινες παρ' αὐτῷ καταθεῖναι καὶ ἕτερόν τι σωματίον τετολμήκασιν· ἀντίκα γὰρ ἡ πηγὴ τῆς εὐωδίας ἐκείνης ἔσθη καὶ πέπανται, δεικνύντος κἂν τούτῳ θεοῦ τὸ ὑπέ-

¹ Αὐτόθι σ. 101.

² Αὐτόθι σ. 101.

³ Αὐτόθι σ. 101.

ροχον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀγιωσύνης καὶ καθαρότητος»¹. Τέλος ὁ Μᾶρκος γνωρίζει τὴν τύχην καὶ κατὰ τὸν ἐΐ. αἰ. κατάστασιν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Μεταφραστοῦ: «*Τό γε μὴν ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον εἰς δεῦρο μένει σῶον καὶ ἄλυτον ἐν τῷ ναῷ τῆς δεσποίνης ἡμῶν, τῆς Θεοτόκου καὶ πολιούχου, τιμώμενόν τε καὶ προσκυνούμενον, ἥτις ἐκ τῶν Ὁδηγῶν² τὴν ἐπωνυμίαν κεκλήρωται*»³.

Δὲν θέλω νὰ κατατριβῶ εἰς ἀντιπαραβολὰς κειμένων διὰ νὰ δείξω ποῦ ὁ Μᾶρκος ἀκολουθεῖ τὸν Ψελλὸν καὶ ποῦ ὄχι. Ἐναντιοβήθητον εἶναι ὅτι τὸν γνωρίζει καὶ ἐκμεταλλεύεται τὸ «Ἐγκώμιον», καθὼς ἀναντίρροητον εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλας πηγὰς περὶ τοῦ Μεταφραστοῦ. Πιθανὸν εἶχεν ὁ Μᾶρκος ὑπ' ὄψιν του τὸν «Βίον Σαμψῶν» αὐτοῦ τοῦ Συμεῶνος, ὅπου ἀναφέρονται τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου μέχρι τῶν αὐτοκρατόρων Ρωμανοῦ Β' (959 - 963) καὶ Ἰωάννου Α' Ἰσιμιακῆ (969 - 976)⁴.

δ') Οἱ στίχοι τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀπομένει νὰ ἐξετασθῶν ὡς βιογραφικὴ πηγὴ οἱ στίχοι Νικηφόρου τοῦ Οὐρανοῦ, στρατηγοῦ καὶ φίλου τοῦ Μεταφραστοῦ, τοὺς ὁποίους ἐσχάτως ἐδημοσίευσεν ὁ καθ. S. G. Mercati. Ἐν πολλοῖς ὅσα λέγει ὁ Οὐρανὸς συμπίπτουν μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Μ. Ψελλοῦ γραφέντα. Ἐπαινεῖ τὴν ῥητορικὴν ἱκανότητα: «*ἢ γλῶσσα πηγὰς ἢ βλύσασα τῶν λόγων*» (στ. 1), τὴν χάριν τῶν ἡθῶν (στ. 3), τὴν βαθύτητα καὶ ἀγχίνουαν τῆς φρενὸς (στ. 5), τὴν δικαιοσύνην του ὡς κριτοῦ (στ. 12 - 15), τὸ φιλελεῆμον καὶ φιλάνθρωπον (στ. 20 - 23), τὸ ἀγνόν: «*σάρεξ ἀγνωοῦσα σαρκικὸς πάντας δῦπος*» (στ. 25), τὸ εἰλικρινές, τὴν χρηστότητα (στ. 28 - 31). Ὀνομάζει αὐτὸν καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν συγγραφικὴν σχέσιν (στ. 6, 16 - 19, 12) καὶ ἀποκλαίει τὸν ἐκλείψαντα φίλον:

*ὦ πιστὰ φίλτρα, φῶς φιλούντων ὀμμάτων,
ἐμῶν δὲ μᾶλλον, οἷς προσεῖχες καὶ πλέον,
πῶς σὴν ἐγὼ στέρησιν οἶσω μετρίως,
ὁ σοὶ τὸ πᾶν ἐν καὶ πνοῇ Νικηφόρος; (στ. 35 - 38),*

ὁ ὁποῖος ἀνεγίνωσκε καὶ ἔκρινε τὰ ἔργα του καὶ ἔδιδεν εἰς τὸν Νικηφόρον ν' ἀναγνώσῃ τὰ ἰδικά του (στ. 42 - 43). Καὶ ἐδῶ, ἐνῶ γίνεται ὑπαινιγμὸς

¹ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 101.

² Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τῶν Ὁδηγῶν πρβλ. R. Janin, *Églises et Monastères de Constantinople*, Paris 1953, σσ. 208 - 216: Θεοτόκου (Μονὴ τῆς) τῶν Ὁδηγῶν (Ὁδηγητρίας).

³ Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, σ. 101.

⁴ Πρβλ. Κρομπάχερ - Σωτηριάδου Α', σ. 403.

σαφής περί κοινῆς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πολιτείαν : «κοινωνὲ μόχθων φροντίδων τε μυρίων» (στ. 39), οὐδείς γίνεται περί τυχὸν ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ Συμεῶνος. Ὡστε ὡς χρονογράφον καὶ ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ψελλὸς καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Μάρκος ἀγγοοῦν τὸν Μεταφραστήν.

Ἰδιαιτέρως θέλω νὰ συζητήσω ἐδῶ τὰς περὶ Συμεῶνος εἰδήσεις τοῦ Οὐρανοῦ ὡς δικαστοῦ, διότι θὰ διαφωτίσουν τὴν βιογραφίαν του ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, δηλαδὴ τοῦ ἂν εἶναι οὗτος ἢ οὐ ὁ συγγραφεὺς νομικῶν συναγωγῶν, μελετῶν ἢ περιλήψεων, καθὼς καὶ κειμένων φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ἐκδιδόντων αὐτὰ αὐτοκρατόρων¹.

- 10 *ῥεῖ πάντα, σιγᾶ², πάντα δαθῦμως ἔχει·
θρηνεῖ τὸ κοινόν, οὐ φέρει τὴν ζημίαν·
ζητεῖ μάχαιραν, ἣν ἐπὶ ζώνην φέρων
πρωχῶν ἐκεῖνος πᾶσαν ἐξήρει βλάβην
κἂν τῷ ταπεινῷ³ καρδίας καὶ μετρίῳ*
- 15 *οὐκ εἶχε ταύτην εἰς ἀεὶ τομωτάτην.*

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 964 ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐξέδωκε «Νεαρά(ν) Νικηφόρου βασιλέως, ἦν κατὰ τὸ ἀ' ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἦτοι κατὰ τὴν ζ' ἰνδ. τοῦ .ςυνοβ' ἔτους ὑπηγόρευσε Συμεῶν πατρίκιος καὶ πρωτασηκρητῆς, περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι νέα μοναστήρια καὶ γηροκομεῖα...»⁴. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ «Νεαρά Νικηφόρου βασιλέως ἦν ὑπηγόρευσε Συμεῶν πατρίκιος καὶ πρωτασηκρητῆς τοῦ προτιμᾶσθαι τῶν πενήτων τοὺς δυνατοὺς εἰς ἐξώνησιν...»⁵. Ὁμοίως ὅτι ὁ Συμεῶν ἀναφέρεται εἰς τὴν «Πεῖρα(ν) ἡγουν διδασκαλία(ν) ἐκ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου κυροῦ Εὐσταθίου τοῦ Ρωμαίου», νομολογίαν τῶν ἀποφάσεων τοῦ μαγίστρου τοῦ ἰα' αἰ. Εὐσταθίου καὶ δὴ εἰς ἀπόφασιν περὶ πλαστοῦ (Πεῖρα ξδ') ὅπου ὁ μάγιστρος Εὐστάθιος λέγει : «εἰπόντος τότε Συμεῶνος τοῦ μαγίστρου καὶ λογοθέτου (παρῆν γὰρ κάκεινος) ὡς δικαίως λέγει [ὁ] νέος Εὐστάθιος...»⁶. Νομίζω ὅτι οἱ ὡς ἄνω στίχοι τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ ἐνισχύουν τὴν ὑπόθεσιν¹, καθ' ἣν

¹ Ὁ Ν. Α. Βέης, Ἑγκ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη 11, 1931, σ. 875β, θεωρεῖ τὸ αὐτὸ πρόσωπον Συμεῶνα τὸν Χρονογράφον καὶ τὸν συντάξαντα σύνοψιν κανονικοῦ δικαίου, τάττει δὲ αὐτὸν περὶ τὸ 1000 καὶ θεωρεῖ πιθανὴν τὴν ταύτισιν πρὸς τὸν Μεταφραστήν.

² ῥεῖ πάντα σιγᾶ Mercati.

³ κἂν τῷ Mercati. † λαμπηνώ † cod. forsitan ταπεινῷ Mercati.

⁴ Ἰω. καὶ Π. Ζέπου, Jus Græcoromanum A', σσ. 249 - 252 (Coll. III, Nov. XIX).

⁵ Αὐτόθι σσ. 253 - 255 (Coll. III, Nov. XX).

⁶ Ἰω. καὶ Π. Ζέπου, Ἐνθ' ἄνωτ. 4, σ. 237.

⁷ Πρβλ. J. Guillard, DTC 14, 1941, στ. 2960.

ὁ Μεταφραστής, πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀξιώματα τοῦ Μαγίστου καὶ Λογοθέτου, ὑπηρετεῖ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπὶ Νικηφόρου Φωκά ὡς πρωτασηκροῦτης, μετέχων καὶ τῆς συγκλήτου. Ὡστε τὸν τίτλον τοῦ μαγίστου καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου ἔλαβε μετὰ τὸ 964.

ε') Ἡ μαρτυρία Λέοντος τοῦ Διακόνου.

Λέων ὁ Διάκονος, συγγράψας μετὰ τὸ 992 δέκα βιβλία ἱστορίας τῶν ἐτῶν 959 – 975¹, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Μεταφραστοῦ ἐξ ἀφοριῆς ἐμφανίσεως κομήτου τινὸς κατ' Ἀύγουστον τοῦ 975, προοιωνίζοντος πολλὰ τὰ κακά. Ὁ Συμπεῶν ἦτο μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὅποιοι καθησύχασαν τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν Τσιμισκῆν. Τὸ σχετικὸν χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: «κατὰ τοῦτον δὴ τὸν καιρὸν, Αὐγουστος δὲ μὴν ἤγεν ἀρχήν, κομήτης ἐξεφάνη ἀστήρ, χρῆμα θεῖόν τι καὶ καινόν, λογισμὸν ὑπερβαῖνον ἀνθρώπινον... ἤστην δὲ οἱ ταῦτα παρεξηγούμενοι Συμπεῶνης τε, ὁ Λογοθέτης καὶ Μάγιστρος, καὶ ὁ τῆς Νικομηδείας πρόεδρος Στέφανος, ἄνδρες τῶν τότε σοφῶν ὄντες ἔλλογιμώτεροι. ἀλλ' οὐχὶ ταῦτα ἢ τοῦ κομήτου παρεδήλου ἐπιτολή, ἢ πρὸς χάριν οἱ ἄνδρες τῶ αὐτοκράτορι ὑπηγόρευον, ἀποστασίας δὲ χαλεπὰς, ἐθνῶν τε ἐπιδρομὰς, καὶ ἐμφυλίους στάσεις... ἅπερ ἡμεῖς ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως εἶδομεν»².

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὀρμηθεὶς ὁ ἐκδότης Λέοντος τοῦ Διακόνου Hase ἐσημείωσεν εἰς τὸν πίνακα³: «Simeon Magister et Logotheta, clarus astrologus... diversus esse debet a Simeone Logotheta, anno 904 ad Saracenos Cretenses legato». Σήμερον γνωρίζομεν ὅτι ὁ Συμπεῶν δὲν ἀπεστάλη τὸ 904 εἰς Κρήτην, εἰς δὲ τὸν βίον, ὅπου τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται⁴, πρόκειται περὶ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ Νικηῖτα, τὸ δὲ μεταφραστικὸν συνεργεῖον ἀφῆκε τὸ χωρίον ἀπροσάρμοστον. Ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα ὅμως τοῦ ἀστρολόγου, νομίζω ὅτι τὸ νὰ παρηγορῆ τις προληπτικὸν πιστεύοντα ὅτι ἐπίκεινται κακὰ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ ἄλλως τὴν ἐμφάνισιν ἑνὸς κομήτου δὲν συνεπάγεται δι' αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀστρολόγου. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα τὸ κείμενον τοῦτο ἔχει σημασίαν, διότι ὁμιλεῖ περὶ προσώπων τὰ ὅποια δὲν ἔζων ὅτε ἔγραφεν ὁ Λέων, οὐδ' ἐπρόφθασαν νὰ ἴδουν τὰ ἐπακόλουθα (καὶ αὐτοὶ) τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κομήτου τοῦ 975.

¹ Περὶ. Κρουμπάχερ - Σωτηριάδου, Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχνίας Α', σ. 541.

² Bonn, σσ. 168, 10 – 12 καὶ 169, 5 – 13.

³ Bonn, σ. 617.

⁴ Θεοφίλου Ἰωάννου, Μνημεῖα Ἀγιολογικά, Ἐνετία 1884, σ. 19 (καὶ ἰγ', σημ. 2), πρὸβλ. J. Guillard, DTC 14, στ. 2960.

Εἶδομεν ἤδη ὅτι οὐδείς ἄλλος Συμεὼν λογοθέτης καὶ μάγιστρος ζῆ κατὰ τὸν 1' αἰῶνα, ἐφ' ὅσον δ' ὁ ἡμέτερος εἶναι καὶ λόγιος καὶ πεπαιδευμένος περιφανής, εἰς αὐτὸν ἀφορᾷ τὸ χωρίον. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τοῦ Μεταφραστοῦ τὸ «τότε» τοῦ Λέοντος φαίνεται νὰ ἔχη ἰδιάζουσαν σημασίαν, καθὼς καὶ ἡ ἐν τέλει φράσις «ἄπερ ἡμεῖς... εἶδομεν» (ἡμεῖς, ὁ Λέων δηλαδή, καὶ οὐχὶ οἱ ἐρμηνεύσαντες τὰ τοῦ κομήτου Συμεὼν καὶ Στέφανος). Καὶ τὸ μὲν 992 θὰ ἦτο ὅλως ἀπίθανον νὰ ἔζη ὁ Συμεὼν, ἔχων γεννηθῆ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη ἐγεννᾶτο κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του (πρῶγμ' ἀπίθανον, μολονότι φαίνεται ὅτι πάντως μετὰ τὸ 900 ἐγεννήθη). Ἄν ὅμως συνέπεσε ζῶν ἐπὶ πατριάρχου Νικολάου Χρυσοβέργη¹, ἀνεληθόντος εἰς τὸν θρόνον τὸ 984, τότε ὁ θάνατός του ἐπῆλθε μετὰ τοῦ 984 καὶ τοῦ 992 τὸ ἀργότερον. Αἱ δύο ἀνωτέρω ἐκφράσεις «τότε» καὶ «ἄπερ ἡμεῖς... εἶδομεν» μᾶς ἀναγκάζουν ν' ἀφαιρέσωμεν τοῦλάχιστον μίαν πενταετίαν ἀπὸ τὸ τελευταῖον ὄριον, ὥστε νὰ περιορίσωμεν τὸν χρόνον τοῦ θανάτου εἰς τὰ μετὰ τοῦ 985 καὶ 987 ἔτη².

ς') Ἐκ τῶν στιχηρῶν καὶ ἀλφάβητον.

Μολονότι οἱ Βυζαντινοὶ ὕμνογράφοι ὅταν συνθέτουν τροπάρια ὁμιλοῦν ἐκ προσώπου τῶν πιστῶν, πολλάκις τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς τροπαρίοις λεγόμενα ἀπεικονίζουσι τῶν στιχουργῶν τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἢ μᾶλλον ἀθυμίαν. Τοῦτο ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ Ρωμανοῦ π.χ.³ Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀγνοοῦμεν μέχρι ποίου σημείου φθάνει τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον⁴ καὶ ποῦ ἀρχίζει τὸ γενικόν, τὸ ἀντιπροσωπευτικόν. Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ ἐπόμενοι στίχοι τοῦ Συμεῶνος, ψαλλόμενοι μέχρι σήμερον εἰς τὸν ἐσπερινὸν τῆς Τετάρτης τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν:

«Ἄπας ὁ βίος μου μετὰ πορνῶν | καὶ τελωνῶν ἐκδεδαπάνηται! | Ἄρα δυνήσομαι κἂν ἐν γῆρα | μεταγῶναι ἄπερ ἐξήμαρτον; | Δημιουργὲ τῶν ἀπάντων | καὶ λατρὲ τῶν νοσοῦντων, | Κύριε, | πρὶν εἰς τέλος ἀπόλωμαι | σῶσόν με.

Βάρει συνέχομαι ἀμελείας | τῷ βορβόρῳ ἐγκυλινδούμενος, | βέλει κεντούμενος τοῦ Βελίαρ | καὶ μολύνω τὸ κατ' εἰκόνα μου. | Ἐπιστροφεῦ, ἀμολούντων καὶ λυτρωτὰ ἐπταισμένων, | Κύριε...

¹ Πρβλ. ἀνωτ., σ. 127, σημ. 7.

² Κατὰ Gouillard, Ἐνθ' ἀνωτ., στ. 2961 «a dû mourir tout à fait à la fin du siècle».

³ Πρβλ. Ν. Β. Τομαδάκη, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζ. Φιλολογίαν Α', 1952, σσ. 165 - 166.

⁴ Π.χ. «γάμφ ὠμίλησα τῇ προστάξει, καὶ παρέβην κοίτην ἐμὴν» Τριφίδιον σ. 273. Τοῦτο ἀντίκειται πρὸς τὰς μαρτυρίας τοῦ Ψελλοῦ ὅτι ὁ Συμεὼν ἀπέθανεν ἄγαμος.

Ἐκὼν ἐξήμαρτον ὑπὲρ πάντας, | διὰ τοῦτο ἐγκαταλέλειμμαί ! | Ἐγὼ
ἀντίδικον τῇ ψυχῇ μου | τῆς σαρκὸς τὸ φρόνημα καὶ σκοτίζει με. | Ὁ
φωτισμὸς τῶν ἐν σκότει | καὶ ὁδηγὸς πλανωμένων, | Κύριε...

Θῆρες με ἄγριοι περιέσχον | ἀλλ' ἐξ αὐτῶν με ἄρπασον, δέσποτα ! |
θέλεις γὰρ ἅπαντας τοῦ σωθῆναι | καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας | ἐλθεῖν
πάντας, ὡς κτίσις, | καὶ μετὰ πάντων με σῶσον, | Κύριε...»¹.

Ὅμοιαν ψυχικὴν διάθεσιν ἐκφράζουν αἱ *Εὐχαὶ* τοῦ Μεταφραστοῦ, ὅπου
ἀναγινώσκονται καὶ τὰ ἐπόμενα : « τί γὰρ οὐκ ἔπραξα κακὸν ; ποῖον ἁμάρ-
τημα οὐκ ἐποίησα ; ποῖον κακὸν οὐ διετυπώσαμην ἐν τῇ ψυχῇ μου, ἤδη δὲ
καὶ ἐν τοῖς ἔργοις διεπραξάμην, πορνείαν, μοιχείαν, ὑπερηφανίαν, ἀλαζο-
νείαν, λοιδορίαν, βλασφημίαν, ἀρρολογίαν, βρασμῶν γέλωτας, μέθην,
γαστριμαργίαν, ἀθηφαγίαν, μῖσος, φθόνον, φιλαργυρίαν, φιλοχρηματίαν,
πλεονεξίαν, φιλαντίαν, φιλοδοξίαν, ἀρπαγὴν, ἀδικίαν, αἰσχροκερδίαν, ζηλο-
τυπίαν, καταλαλίαν, παρανομίαν· πᾶσάν μου αἴσθησιν καὶ πᾶν μέλος ἐμί-
α-να, ἔφθειρα, ἠχρείωσα, ἐργαστήριον γενόμενος καθόλου τοῦ διαβόλου...
πολλὰ ἐπλημμέλησα καὶ ἠσέλγησα, ἐλύπησα τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον... Ἐγὼ
γὰρ εἰμι τὸ πέλαγος τῆς ἁμαρτίας καὶ οὐκ εἰμι ἄξιος οὐδὲ ἱκανὸς ἀτενίσαι
καὶ ἰδεῖν εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρτιῶν μου,
ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Πᾶσαι γὰρ κακοπραγαίαι καὶ ἐπίνοιαὶ καὶ μεθοδίαὶ
σατανικαί, διαφθοραί, δεύσεις, μαλακίαι, παιδοφθοραὶ, μνησικακίαι, συμ-
βουλία πρὸς ἁμαρτίαν, γαργαλισμοί, ἄλλα τε μυρία πάθη οὐκ ἐξέλιπον
ἀπ' ἐμοῦ. ποίοις γὰρ οὐ διεφθάρην ἁμαρτήμασι ; »².

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὡς ἄνω εὐχή, ἔκφρασις ἐξομολογήσεως,
ἐγρόφη διὰ τὸ εἶναι κατάλληλος εἰς πᾶσαν περίπτωσιν (πλὴν ἴσως κλοπῆς
καὶ φόνου). Ἄλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν μας οὐδεὶς λόγιος θὰ ὑπέγραφε παρόμοιον
«ἐξομολογητικὸν» κείμενον, οὐδὲ ἐὰν ἐδήλου ὅτι τὸ ἔγραψε διὰ τὸ ἐκφράσῃ
τὸν πόνον τῶν ἄλλων καὶ τὴν δίψαν τῆς μετανοίας καὶ συγχωρήσεως.

¹ Πρβλ. Τριφίδιον, Ἄθηναι 1896, σσ. 273 - 275.

² Migne, PG, 114, στ. 221 (αἱ δύο εὐχαὶ αὐτόθι στ. 219 - 224).

Δ' - ΤΑ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΑ - ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ - Η ΓΛΩΣΣΑ

α') Στίχοι.

Σπανίως λόγιος Βυζαντινὸς ἀπέφυγε τὴν συγγραφὴν ἰάμβων καὶ ὕμνο-
γραφικῶν κειμένων. Τοῦτο δὲν δύναται παρὰ τὴν ἰσχύση καὶ περὶ τοῦ Συμεῶ-
νος τοῦ Μεταφραστοῦ, τοῦ ὁποίου ἔχομεν ποικίλα στιχουργήματα ἀνήκοντα
τόσον εἰς τὴν θύραθεν ὅσον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ¹.

Ἐν ἀρχῇ θὰ ἦτο περίεργον ἂν συγγραφεὺς βίων ἁγίων δὲν ἔγραφε καὶ
ὕμνους (κοντάκια) καὶ ποικίλα τροπάρια καὶ κανόνες ². Πιθανώτατα ἔγραψε
καὶ τοὺς χαρακτηριστικoὺς ἐκείνους τρεῖς στίχους δι' ἕκαστον συναξάριον,
οἱ ὅποιοι ἔπονται τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ, καὶ οἱ μὲν δύο δηλοῦν τὰ κατὰ
τὸν βίον καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ τιμωμένου, ὁ τρίτος δὲ προσδιορίζει τῆς
κοιμήσεως ἢ τοῦ μαρτυρίου τὴν ἡμέραν. Ἄλλὰ τοῦτο εἶναι ἄλλο θέμα καὶ
δι' ἄλλον ³.

Μεταξὺ τῶν θύραθεν ἰάμβων εἶναι καὶ «Συμεῶνος λογοθέτου ἐπιτύμ-
βιοι», ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι 19 ἀναφέρονται εἰς τὸν υἱὸν Ρωμανοῦ Λακατηνοῦ
Στέφανον ἀποθανόντα τὸ 963, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σατιρίζουν μάγιστρόν τινα τῆς
Μελιτηνῆς ⁴.

Ἐπενθυμίζω ἐδῶ σπανίαν ἔκδοσιν τοῦ 1600 τιτλοφορουμένην :

«*Τοῦ Μεταφραστοῦ εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν στίχοι. — Carmen
Iambicum ex Bibliotheca Regia depromptum à Fed. Morello... Parisiis,
apud Federicum Morellum... MDC.*»

Τὸ κείμενον ἑλληνιστὶ καὶ μὲ λατινικὴν μετάφρασιν. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου
«*Τοῦ Μεταφραστοῦ στίχοι εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν*» κατ' ἐρώτησιν
δῆθεν καὶ ἀπόκρισιν».

Ἄρχεται : Ἐρώτησις : *Τί, Σῶτερ, εἰς γῆν οὐρανὸς κλίνας ἔβης ;*

Ἀπόκρισις : *Τὸν ἐκπεσόντα συνανυφῶσαι θέλων °.*

¹ Πρβλ. J. Guillaud, DTC 14, 1941, σσ. 2964 - 2965 συζητοῦντα τὰ ὑπὸ
Εὐστρατιάδου, ΕΕΒΣ 8, 1931, σσ. 60 - 65, καὶ ἐλέχοντα αὐτὰ καὶ προστιθέντα
νέα. Ὁμοίως : Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας ὑπὸ Παναγιώ-
του Ν. Τρεμπέλα, Ἀθῆναι 1949, σσ. 255 - 257.

² Πρβλ. Guillaud, Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 2963 - 2965 : *Écrits poétiques.*

³ Ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων καὶ ἐτοιμάζει
Corpus αὐτῶν ὁ μαθητὴς μου Ἀθανάσιος Δ. Κομίνης (Πρβλ. «Ἀθῆνα» ΝΖ', 1953,
σ. 390).

⁴ Β. Βασιλιέφσκη, Δύο ἐπιτύμβια Συμεῶνος Λογοθέτου, VVr, 3, 1896,
σσ. 574 - 578 (ρωσιστί). Τὰ κείμενα (= cod. Paris. Gr. 1277, f. 243) σσ. 577 - 578.

⁵ Ἀντίτυπον κατέχει ἡ Γεννάδειος Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν.

β') Αἱ Ἐπιστολαί.

Αἱ δεκαεπτὰ ἐπιστολαὶ τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ Εὐστρατιάδης καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸν γράψαντα κατὰ τὸν ἰα' αἰ. Συμμεῶνα, ὃν καὶ ἐταύτισε μὲ τὸν Σήθ, πρέπει βεβαίως ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Μεταφραστὴν¹.

Ἡ πρώτη, ἀνεπίγραφος κατὰ τὸν ἐκδότην, ἀναφέρεται εἰς ἀγοραπωλησίαν τινά, ἀναφέρεται δὲ ὡς τρίτος ἐν αὐτῇ «*αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ δρόμου λογοθέτης*»², κατὰ ταῦτα, ἂν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Συμμεῶνος, συνετέθη πρὶν ἢ οὗτος ἀναδειχθῆ εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἀξίωμα. Ἐπομένως δὲν εὐρισκόμεθα πρὸ λογοτεχνικῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ αὐλικῆς γράμματος.

³ Ἄλλαι ἐπιστολαὶ προτρέπουν τοὺς ἐν Ἄθῳ, Λάτρω καὶ Ὀλύμπῳ (Βιθυνίας) μοναχοὺς, ὅπως δεηθοῦν ὑπὲρ τῶν ὄπλων τῆς αὐτοκρατορίας, μαχομένης κατὰ τῶν ἀθέων Μουσουλμάνων (πρὸβλ. τὰς ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4). Ἐξ αὐτῶν ἡ ὑπ' ἀριθ. 4 ἀναφέρει *Δεσμοκαίτην* «*πνευματικὸν πατέρα*», περὶ οὗ ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 ὁμιλεῖ ὡς περὶ πρώην στρατηγοῦ «*ἐν ὁσοῖς ἂν θέμασι ἐστρατήγησας*»³. Λογοτεχνικὴ εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 ἐπιστολή, περιγράφουσα τὴν ἡδονὴν ἐκ τῆς λήψεως ἐπιστολῆς. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 ἀναγγέλλεται εἰς τὸν μητροπολίτην Σμύρνης⁴ ἡ ἐκλογή τοῦ κοινοῦ των φίλου Πέτρου, σακελλαρίου τὸ ὄφφικιον, εἰς τὴν μητρόπολιν Λαοδικείας⁵, λόγος δὲ γίνεται περὶ χειρογράφων. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7 πρὸς τὸν Κοιαιστῶρα, τυπικῶς λογοτεχνικὴ, ἀναφέρεται εἰς ἐκ παραμελήσεως ἀλληλογραφίας, δικαιολογίας. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 8 ἐγράφη «*ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως τινὶ μητροπολίτῃ*», διαβιβάζεται δὲ εἰς τὸν ἱεράρχην μικρὰ δωρεὰ τοῦ ἀνακτος. Μολονότι δὲν ἐσημειώθη τοῦτο ρητῶς, καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 «*εἰς τὸν Δεσμοκαίτην*» ἐγράφη ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως, ἀφοῦ λέγεται ἐν αὐτῇ: «*βουλόμεθα... ἐκθέσθαι... καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἐκπέμψαι*»⁶. Τὸ αὐτὸ περίπου πρὸς τὴν 8 περιεχόμενον ἔχει καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 9 «*τινὶ κατὰ πνεῦμα πατρί*», ἡ ὑπ' ἀριθ. 10 «*Τινὶ Στρατηγῷ*», ὅπου «*ὁ σὸς ἐγὼ κηδεμῶν μᾶλλον ἢ βασιλεὺς... πείσθητι... τῷ γνησίῳ φίλῳ καὶ βασιλεῖ*»⁷, ἡ ὑπ' ἀριθ. 11 «*Τινὶ Στρατηγῷ*», ὅπου «*θεῶ μὲν τὸ*

¹ Καὶ οὐχὶ εἰς Συμμεῶν τὸν Σήθ, εἰς ἃς καὶ ἐγώ, ἐπόμενος τῷ Εὐστρατιάδῃ, ἀπέδωκα: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν Α', 1952, σ. 250.

² ΕΕΒΣ 10, 1933, σ. 30.

³ Αὐτόθι σ. 31. Ποῖος ἦτο οὗτος συζητεῖ ὁ Εὐστρατιάδης, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 29.

⁴ Νικήταν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀλληλογραφίας, πρὸβλ. κατωτέρω σ. 136, σημ. 7.

⁵ Πρὸς τὸν Λαοδικείας τέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ παρὰ Migne, PG, 114, στ. 229 ἐξ.

⁶ ΕΕΒΣ 10, 1933, σ. 31, 15 - 16.

⁷ Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

καθαίρεσθαι καὶ ἡμῖν (= βασιλεῖ) τὸ πείθεσθαι»¹, ἢ ὑπ' ἀριθ. 12 «Τινὶ Συγκλητικῷ» («ἐγὼ πέπομα τὸ πρὸς ἀνάκτησιν κηδεμονικῶς») ², ἢ ὑπ' ἀριθ. 13 ὁμοίως περὶ νηστείας ἀνεπίγραφος, ἢ ὑπ' ἀριθ. 14 «Τινὶ κατὰ πνεῦμα πατρὶ» καὶ ἢ ὑπ' ἀριθ. 15 «Τινὶ Στρατηγῷ» καὶ ὑπ' ἀριθ. 16 «Τινὶ Μητροπολίτῃ», εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ἡ κοινὴ βασιλικὴ προσταγὴ «εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθει»³. Ἐπομένως αἱ ἐπιστολαὶ 8 – 16 ἐγράφησαν διὰ νὰ συνοδεύσουν βασιλικὰ δῶρα στελλόμενα πρὸς ἀναλαμβάνοντας ἐκ νηστείας ἀξιωματούχους τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοῦτο δὲ εἶναι λογοτεχνικαί, καθόσον ἐννεάκις δι' ἄλλης διατυπώσεως ἐξεφράσθη ἡ βασιλικὴ ἐπιθυμία «ἀποδοχῆς» τῶν δώρων.

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ «Τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου» ἐγράφη πρὸς τὸν Συμεῶνα, κατεχωρίσθη δ' εἰς τὸν κώδικα διὰ νὰ νοηθῇ ἢ ὑπὸ τοῦ Μεταφραστοῦ δοθεῖσα καὶ παρεπομένη («πρὸς ταῦτα ἀντέγραψε» (τῷ Κυζίκου ὁ Συμεὼν))⁴ ἀπάντησις. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς του ὁ Κυζίκου προσπαθεῖ νὰ ἐπανεπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Μεταφραστοῦ «εἴ τινα σπλάγγνα οἰκιτριμῶν ἐθελήσει ποτὲ ὁ καλὸς Συμεὼν, τὸν ὄγκον τὸν περὶ αὐτὸν παριδῶν, ἐπιστάλαξαι τινὰ Ἰαραμυθίας θρανίδα διὰ τῶν λόγων ἡμῖν...»⁵, μακαρίζων αὐτὸν διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν ἣν κατεῖχεν. Εἰς ταῦτ' ἀπήντησεν ὁ Συμεὼν ὄραιότατα δικαιολογῶν τὴν σιωπὴν, δεχόμενος τὴν δι' αὐτὴν ἐπίπληξιν τοῦ ἱεράρχου καὶ ἐπαινῶν αὐτόν, πλὴν λέγων, εἰς ἀπάντησιν τῶν περὶ «ὄγκου» «... ἢ γε εὐτυχία αὐτῆ, ἦν τινα δὴ καὶ καλεῖς εὐτυχίαν, πολλὴν οὖσαν ἀτεχνῶς δυστυχίαν, ἱκανωτάτῃ μὴδὲ ἀναπνεῖν ἐλευθερίως ποιεῖν, μὴ τι γε καὶ γράφειν ἀκολούτως παρέχειν τούς, ὅσπερ ἡμεῖς, ὡς δεσμῶν ἀλύτων ὑπ' ἐκείνης κατελλημμένους»⁶. Προφανῶς κατεῖχε τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ μαγίστρου καὶ λογοθέτου ὅταν ἔγραφε ταῦτα ὁ Συμεὼν.

Βεβαίως αἱ 17 αὐταὶ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ πρὶν 9 γνωριζόμεναι⁷ δὲν ἀποτελοῦν τὴν πληρεστέραν εἰκόνα τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περὶ τοῦ

¹ Αὐτόθι σ. 35.

² Αὐτόθι.

³ Αὐτόθι σ. 36.

⁴ Αὐτόθι σ. 37.

⁵ Αὐτόθι σ. 36.

⁶ Αὐτόθι σ. 37. Πρβλ. ὅσα ὁ αὐτὸς Συμεὼν γράφει τῷ Λαοδικεῖας: «ἀλλ' ἢ τῶν δημοσίων ἀπαραίτητος ἀσχολία, καὶ τὸ διηλεκτῶς ἡμᾶς ἀπειληφθαι τῇ περὶ ταῦτα φροντίδι, τοῦτο καὶ γλώτταν εἶργει καὶ χεῖρα τὰ παρ' ὑμῶν ἀμείβεσθαι γράμματα» Migne, PG, 114, στ. 232.

⁷ Migne, PG, 114, στ. 227 – 236 (ἀνατυπούται ἐκ τοῦ Ἀλλατίου De Symeonibus). Ἐξ αὐτῶν δύο εἶναι ἀνεπίγραφοι, δύο ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Σμύρνης Νικήταν, τέσσαρες πρὸς τὸν Λαοδικεῖας (Πέτρον) καὶ μία Κωνσταντίνῳ τῷ Ρωμαίῳ.

Συμεῶν ὡς ἐπιστολογράφου¹. Μένει πάντοτε ἡ ἐλπίς νὰ προσπορισθῶμεν ἀπὸ νέας ἐρεῦνας καὶ ἄλλα ἐπιστολογραφικὰ κείμενα προερχόμενα ἀπὸ τὸν κάλαμόν του. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅσα γνωρίζομεν δεικνύουν ὅτι δὲν ἐρωτοτύπησεν εἷς τι ὡς ἐπιστολογράφος καὶ ὅτι ἐτήρησε τὸν κανόνα τῆς συντομίας, τῆς γλωσσικῆς καθαρότητος καὶ τοῦ ἐκλεπτυσμένου ὕφους τὸν ὅποιον συναντῶμεν εἰς τοὺς ἐπιστολογράφους τῆς ἐποχῆς του.

γ') Ἡ γλῶσσα.

Μένει πάντοτε νὰ ἐξετασθῇ ἡ προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ Μεταφραστοῦ ὡς συγγραφέως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀγιολογικοῦ ὕφους, ἡ γλῶσσα του. Ὅχι διότι ὁ ἀττικιστὴς αὐτὸς ἰδιοτύπησε καὶ εἰσήγαγε νέους τρόπους εἰς τὴν σύνταξιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀντεμετώπισε τὸ πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς τῶν δημωδεστέρων προμεταφραστικῶν κειμένων εἰς τὴν λογιωτέραν γλῶσσαν, καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτῇ, ἀποτέλεσμα κατισχύσεως τῆς λογίας ἐπὶ τῆς δημώδους παραδόσεως, δὲν θὰ ἔγινεν ἄνευ ἀντιδράσεως, ἐπεβλήθη δὲ προστάξει βασιλικῇ. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ἐξέτασις αὕτη ἐδῶ, τὴν ὑποδεικνύω ὅμως διὰ τὸ μέλλον.

Ὅμοίως νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἡ αἰτία ἡ ὁποία ὠδήγησε τὸν Συμεῶνα εἰς τὰς μεταφράσεις, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἀττικισμοῦ εἰς τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα. Ἀφ' ἧς ὁ Ρωμανὸς ἐπεβλήθη εἰς τὴν λογίαν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου διὰ τῆς δημώδους τεχντροπίας του (ὅπου ἐν τούτοις συνεχῶνευσε τὸ λόγιον στοιχεῖον τῆς ρητορικῆς παραδόσεως)², οὔτε ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ συγγραφεὺς τῶν λαμβικῶν κανόνων, ἠδυνήθησαν νὰ κάμουν νὰ παλινδρομήσῃ τὸ δημῶδες ρεῦμα. Χαρακτηριστικὸν εἶναι δι' ἐμὲ ὅτι ὁ Φώτιος κατὰ τὸν θ' αἰ. ἔγραψεν ὁ ἴδιος κανόνα λαμβικόν, συνταχθεὶς μὲ τοὺς ἀττικιστὰς καὶ ἀντιταχθεὶς πρὸς τὴν δημῶδη παράδοσιν. Αὐτοῦ τοῦ Φωτίου καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας τοῦ Καισαρείας Ἀρέθῃ ἡ ἐπίδρασις φαίνεται μοι ἡ ὠδήγησασα γλωσσικῶς τὸν Μεταφραστὴν. Τὸ ἀττικιστικὸν πνεῦμα ἀντιτίθεται πρὸς τὴν δημῶδη ἔκφρασιν τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὕμνων καὶ ἀγιολογικῶν κειμένων. Μὴ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τοὺς διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Μεταλήψεως στίχους τοῦ ὁ Μεταφραστῆς ἐτυποποίησεν εἰς λαμβικὰ τρίμετρα³; Ἄλλὰ τὸ

¹ Ἐπιστολαὶ τοῦ Συμεῶνος εἰς τὸν κώδικα Angel. Gr. 13 f. 138 ἐξ. Ὁ Εὐστρατιάδης ἐξέδωκε τὰς ἐν τῷ κώδ. Μ. Λαύρας Ω 126 φ. 113α.

² Τὰ θέματα τοῦ Ρωμανοῦ πηγάζουν ἐκ τῶν Γραφῶν (Παλαιᾶς τῶν Ο', Καινῆς, εἰς «κοινήν»), τῶν λόγων τῶν Πατέρων κλπ., προκειμένου ὁμως περὶ μαρτύρων καὶ ὁσίων ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ γραφέντων δημῶδων ἀγιολογικῶν κειμένων.

³ Τοὺς στίχους παρὰ Τρεμπέλα, Ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 255-256 (Migne, PG, 114, σσ. 223-225).

ν' ανατρέψη τὴν γλῶσσαν τῶν ἀκολουθιῶν δὲν ἐξηρῆται ἀπὸ αὐτόν, διότι οὔτε τὴν ἰκανότητα οὔτε τὴν δύναμιν εἶχε. Διότι τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμενος μοναστικὸς κόσμος δὲν θ' ἀφήρει ἀπὸ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τοὺς τονικοὺς καὶ ρυθμικοὺς κανόνας. Ἐνῶ ἦτο εὐκολότερον διὰ τῶν ἐργαστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ διαθέσῃ τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα ὑπὸ τὴν μορφήν τὴν ὁποῖαν ἀνασυνέταξεν αὐτά. Πάντως ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις τοῦ πνεύματος τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ἀρέθου, ἡ ἐπικροτηθεῖσα κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, χρήζει περαιτέρω ἐξετάσεως καὶ διαπιστώσεως.

Ἄθῆναι

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ